

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

รายงานวิจัยเรื่อง แนวโน้มการพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียนตามทักษะของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคามเขต 1 (พ.ศ. 2555 – 2560) ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารตามหัวข้อคือ การเรียนรู้ การจัดเนื้อหาสาระของหลักสูตร การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การจัดสื่อการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล บทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา การวิจัยชาติพันธุ์วรรณา (Ethnographic Research หรือ Ethnography) EFR และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การเรียนรู้

นักการศึกษาที่สนใจศึกษาเกี่ยวกับการเรียนรู้ ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ไว้หลายทัศนะด้วยกัน ดังนี้

สุชา จันทรเฒ (2542 : 78) กล่าวว่า การเรียนรู้คือกระบวนการเจริญงอกงามของอินทรีย์หรือพัฒนาการของอินทรีย์ ทำให้อินทรีย์สามารถแก้ไขปัญหาคำถามต่าง ๆ ได้ดีขึ้น หรือปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ใหม่ ๆ ได้เป็นอย่างดี

กันยา สุวรรณแสง (2544 : 155) กล่าวว่า การเรียนรู้ คือ กระบวนการที่ประสบการณ์ตรงหรือประสบการณ์ทางอ้อม กระทำให้อินทรีย์เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวรแต่ไม่รวมถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเนื่องมาจากเหตุอื่น เช่น วุฒิภาวะ ความเจ็บป่วย ฤทธิ์ยา หรือ สารเคมี ฯลฯ

สุรางค์ ไคว้ตระกูล (2544 : 185) กล่าวว่า การเรียนรู้ คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมซึ่งเป็นผลเนื่องมาจากประสบการณ์ที่คนเรามีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม หรือจากการฝึกหัดรวมทั้งการเปลี่ยนปริมาณความรู้ของผู้เรียน

ดวงเดือน ศาสตรภักดิ์ (2546 : 82) อธิบายว่า การเรียนรู้ คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) ด้านจิตพิสัย (Affective Domain) หรือ ด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) ที่ค่อนข้างถาวร หรือการเปลี่ยนแปลงขีดความสามารถของพฤติกรรมเท่าที่จะเป็นไปได้ ซึ่งจะเป็นผลมาจากประสบการณ์ หรือการฝึกฝนที่ได้รับการเสริมแรง

หรือการสังเกตจากการกระทำของตัวแบบที่ได้รับการเสริมแรง แต่ไม่ใช่การเปลี่ยนแปลงทางกายอย่างชั่วคราว เช่น การเจ็บป่วย ความอ่อนเพลีย หรือผลจากการใช้ยาและไม่ใช่การตอบสนองที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เช่น สัญชาตญาณ วุฒิภาวะ หรือปฏิกิริยาสะท้อน เป็นต้น

บลูม (Bloom :1974 อ้างถึงใน ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์,2546:32) อธิบายว่า เมื่อเกิดการเรียนรู้ในแต่ละครั้งจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นถึง 3 ประการ จึงจะเรียกว่าเป็นการเรียนรู้ที่สมบูรณ์ คือ

1. การเปลี่ยนแปลงทางด้านความรู้ ความคิด ความเข้าใจ (Cognitive Domain) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสมอง เช่น การเรียนรู้ความคิดรวบยอด เป็นต้น
2. การเปลี่ยนแปลงทางด้านอารมณ์หรือความรู้สึก (Affective Domain) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจ เช่น ความเชื่อ ความสนใจ เจตคติ ค่านิยม เป็นต้น
3. การเปลี่ยนแปลงทางการเคลื่อนไหวของร่างกาย เพื่อให้เกิดความชำนาญหรือทักษะ (Psychomotor Domain) เช่น การว่ายน้ำ การเล่นกีฬาต่าง ๆ การเล่นดนตรี เป็นต้น

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546:32) กล่าวว่า การเรียนรู้ คือ กระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากพฤติกรรมเดิมไปเป็นพฤติกรรมใหม่ที่ค่อนข้างถาวร เป็นผลที่ได้จากประสบการณ์ โดยไม่ใช่ผลจากการตอบสนองตามธรรมชาติที่เกิดขึ้นโดยบังเอิญ เป็นการเปลี่ยนแปลงในด้านความรู้ ความรู้สึกและทักษะ

จิราภา เต็งไตรรัตน์ และคณะ (2547 : 123) กล่าวว่า การเรียนรู้ คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวร ซึ่งเป็นผลเนื่องมาจากประสบการณ์หรือการฝึกหัด พฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงที่ไม่จัดว่าเกิดจากการเรียนรู้เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงเพียงชั่วคราวเท่านั้น เช่น ความเหน็ดเหนื่อย ผลจากการกินยา การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเนื่องมาจากวุฒิภาวะ การได้รับการบาดเจ็บทางกาย เหล่านี้ไม่นับว่าเกิดจากการเรียนรู้

ครอนบาค(Cronbach,1954 อ้างถึงใน พาสนา จุฬรัตน์, 2548:106) อธิบายว่าการเรียนรู้เป็นการแสดงให้เห็นพฤติกรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงอันเป็นผลมาจากประสบการณ์ที่แต่ละบุคคลได้รับมา

จากความหมายที่กล่าวข้างต้น จึงสรุปได้ว่า การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและความคิดเดิมไปเป็นพฤติกรรมและความคิดใหม่ที่ถาวร ที่เกิดจากการฝึกฝนจากประสบการณ์ จากการศึกษาค้นคว้า และการอ่าน ซึ่งไม่ใช่เกิดจากสัญชาตญาณ วุฒิภาวะ หรือจากการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย

ความหมายของกระบวนการเรียนรู้

กระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) หมายถึงการดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอน หรือการใช้วิธีการต่าง ๆ ที่จะช่วยให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ต่างกับกระบวนการสอน (Instructional Process) ตรงที่ว่ากระบวนการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่แต่ละบุคคลใช้เพื่อช่วยให้ตนเองเกิดการเรียนรู้ โดยผลที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้จะตกแก่ผู้เรียนเท่านั้น แต่กระบวนการสอนเป็นกระบวนการที่บุคคลช่วยให้ผู้อื่นเกิดการเรียนรู้ โดยผู้สอนมีหน้าที่สร้างสิ่งแวดล้อม เพื่อเร้า ชี้นำ และคอยช่วยเหลือเกื้อกูลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ (หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2546:17 – 18)

พาสนา จุลรัตน์ (2548:112) กล่าวว่า กระบวนการเรียนรู้ หมายถึง วิธีการเรียนรู้ ซึ่งจะเป็นเครื่องมือสำคัญในการเรียนรู้ครั้งต่อไป

ชาญชัย อาจินสมาจาร(ม.ป.ป.:12) กล่าวว่า กระบวนการเรียนรู้ หมายถึง การผสมผสานความต่อเนื่องที่เกิดขึ้นภายในตัวเอกตบุคคลที่ช่วยให้ประสบความสำเร็จ

จากความหมายของกระบวนการเรียนรู้ข้างต้น สรุปว่า กระบวนการเรียนรู้ หมายถึง วิธีการหรือขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและความคิดเดิมไปเป็นพฤติกรรมและความคิดใหม่ที่ถาวร ที่เกิดจากการฝึกฝน จากประสบการณ์ จากการศึกษาค้นคว้า และการอ่าน

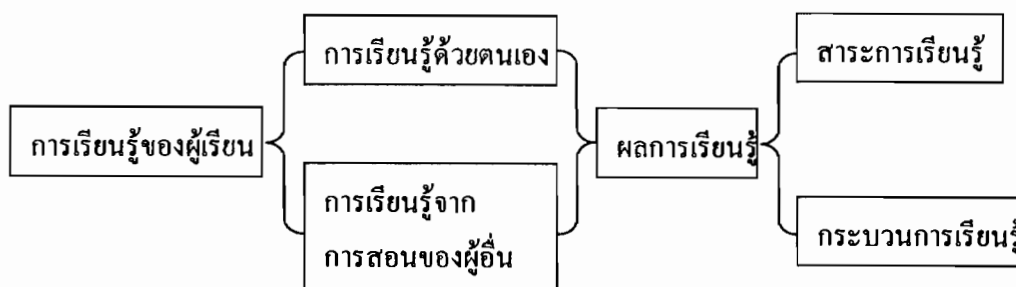
องค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้

กระบวนการเรียนรู้จะเกิดขึ้น ได้จะต้องมีองค์ประกอบซึ่งมีนักการศึกษาได้เสนอทัศนะเกี่ยวกับองค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้ไว้หลายท่าน ดังนี้

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546:33) กล่าวว่ากระบวนการเรียนรู้ จะประกอบด้วย 3 ประการ คือ ผู้เรียน บทเรียน และวิธีการเรียน

พาสนา จุลรัตน์(2548:112) กล่าวว่าเนื่องจากกระบวนการเรียนรู้เป็นวิธีการ ดังนั้น กระบวนการเรียนรู้จึงเกิดขึ้นลอย ๆ ไม่ได้ จำเป็นต้องมีสาระที่เรียนรู้ควบคู่ไปด้วยกันเสมอ เช่น ผู้เรียนอาจใช้วิธีการเรียนรู้โดยการถามการอ่าน หรือการคิด แต่ผู้เรียนไม่สามารถถาม อ่าน หรือคิดลอย ๆ ได้ จำเป็นต้องมีเรื่องที่ถาม เรื่องที่อ่าน หรือเรื่องที่คิดด้วย ดังนั้นกระบวนการเรียนรู้หรือวิธีการเรียนรู้กับสาระการเรียนรู้จึงต้องอยู่ควบคู่ไปด้วยเสมอ เมื่อผู้เรียนใช้กระบวนการเรียนรู้เป็นวิธีการเรียนรู้ในการเรียนรู้เนื้อหาสาระต่าง ๆ แล้ว ผลที่เกิดขึ้นตามมาก็คือ ผู้เรียนเกิดความเข้าใจหรือไม่เข้าใจสิ่งที่เรียน ดังนั้น เมื่อพูดถึงผลการเรียนรู้จึงมีองค์ประกอบสำคัญที่มาจากข้อ 2 ส่วน คือ สาระการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้

จากประเด็นที่กล่าวมาข้างต้น พอจะสรุปได้ดังแสดงในแผนภาพที่ 1

ภาพประกอบที่ 1 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้และผลการเรียนรู้
(ที่มา : พาสนา จุลรัตน์ 2548)

กาเย่ Gagne,1977 (อ้างถึงในพาสนา จุลรัตน์,2548:108) กล่าวว่า องค์ประกอบของการเรียนรู้ ประกอบด้วย

1. ผู้เรียน หมายถึง การใช้อวัยวะและระบบประสาทและกล้ามเนื้อในร่างกายในการเรียนรู้
2. สิ่งเร้า หมายถึง สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ รอบตัวผู้เรียนที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้
3. การตอบสนอง หมายถึง พฤติกรรมที่เกิดขึ้นเมื่อผู้เรียนได้รับการกระตุ้นจากสิ่งเร้า

คอทลาร์ดและมิลเลอร์ (อ้างถึงใน พาสนา จุลรัตน์,2548:109) กล่าวว่า องค์ประกอบของการเรียนรู้ ประกอบด้วย

1. แรงขับ หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นเมื่อร่างกายหรือจิตใจขาดสมดุลแล้วพยายามผลักดันให้เกิดพฤติกรรมที่นำไปสู่ความสมดุลของร่างกายหรือจิตใจอีกครั้งหนึ่ง แรงขับแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

แรงขับปฐมภูมิ เป็นแรงขับพื้นฐาน ที่เกิดจากการขาดความสมดุลทางร่างกายเป็นความต้องการทางร่างกายที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิต

แรงขับทุติยภูมิ เป็นแรงขับที่เกิดจากการเรียนรู้ เป็นแรงขับที่เกิดจากการขาดความสมดุลทางจิตใจ ทำให้เกิดความต้องการต่าง ๆ

2. สิ่งเร้า หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่มากระทบต่อร่างกายแล้วกระตุ้นให้ร่างกายแสดงพฤติกรรมโต้ตอบออกมา

3. การตอบสนอง หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงโต้ตอบออกมาเมื่อมีสิ่งเร้ามากระตุ้น

4. การเสริมแรง หมายถึง การที่สิ่งเร้าได้ช่วยให้พฤติกรรมตอบสนองต่อสิ่งเร้าที่มาเร้าอยู่ตลอดเวลา

จากองค์ประกอบการเรียนรู้ที่กล่าวมาสรุปได้ว่า องค์ประกอบของการเรียนรู้ เป็นสิ่งที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปสู่พฤติกรรมอันพึงประสงค์ มีส่วนประกอบที่เป็นตัวบุคคล เนื้อหาสาระ และสิ่งกระตุ้น ซึ่งสรุปรวมได้ดังนี้

1. วุฒิภาวะ คือ พัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาซึ่งเป็นไปตามวัยของผู้เรียน

2. แรงขับ คือ สิ่งที่เกิดจากร่างกายหรือจิตใจขาดสมดุลทำให้เกิดความต้องการที่จะผลักดันให้ร่างกายหรือจิตใจกลับเข้าสู่สภาพสมดุลอีกครั้ง

3. สิ่งเร้า คือ สิ่งต่าง ๆ ที่ไปกระตุ้นให้ผู้เรียนต้องการแสวงหาความรู้และเกิดการเรียนรู้

4. การตอบสนอง คือ พฤติกรรมที่ผู้เรียนแสดงออกมาเมื่อได้รับสิ่งเร้าที่ไปกระตุ้น

5. การเสริมแรง คือ การให้สิ่งกระตุ้นที่นอกเหนือจากสิ่งเร้าเพื่อสร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

ลำดับขั้นของกระบวนการเรียนรู้

คลอสไมเออร์และกู๊ดวิน (Klausmeier and Goodwin อ้างถึงใน พาสนา จุรัตน์, 2548:110) กล่าวว่ากระบวนการเรียนรู้ แบ่งออกเป็น 5 ขั้น คือ

1. การจูงใจ หมายถึง ผู้เรียนได้รับการจูงใจให้เรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

2. การพิจารณาสถานการณ์ หมายถึง การพิจารณาถึงสถานการณ์ต่าง ๆ ที่มีผลต่อการเรียนรู้เพื่อช่วยให้การเรียนรู้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

3. การพิจารณาผลจากการกระทำ หมายถึง การนำผลจากการกระทำมาพิจารณา ซึ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ ลักษณะที่ 1 ถ้าที่ได้รับเป็นไปตามจุดมุ่งหมาย ผู้เรียนก็เลือกที่จะกระทำซ้ำอีก (Confirm Response) ลักษณะที่ 2 ถ้าผลที่ได้รับไม่เป็นไปตามจุดมุ่งหมาย ผู้เรียนก็จะไม่กระทำซ้ำอีก (Reject Response)

4. การประเมินผล หมายถึง การรับรู้ผลจากการประเมิน ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ลักษณะที่ 1 รับรู้ด้วยความพอใจ เพราะบรรลุตามจุดมุ่งหมาย ลักษณะที่ 2 รับรู้ด้วยความไม่พอใจหรือผิดหวัง เพราะไม่เป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่กำหนด

5. การสรุปผล หมายถึง การสรุปผลของการเรียนรู้ ซึ่งมี 2 ลักษณะคือ ลักษณะที่ 1 สรุปว่ามีความสำเร็จในการเรียนรู้และนำการเรียนรู้ไปใช้ในคราวต่อ ๆ ไป ลักษณะที่ 2 สรุปว่าการเรียนรู้ล้มเหลว ต้องแก้ไขปรับปรุง และหาวิธีการใหม่ที่จะทำให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

ประเวศ วะสี (2541:1-4) กล่าวว่า การจัดกระบวนการเรียนรู้แบ่งออกเป็น 10

ขั้นดังนี้

1. การฝึกสังเกต
2. การฝึกบันทึก
3. การฝึกนำเสนอ
4. การฝึกฟัง
5. การฝึกปุจฉา
6. การฝึกตั้งสมมติฐานและการตั้งคำถาม
7. การฝึกค้นหาคำตอบ
8. การวิจัยเพื่อสร้างความรู้
9. การฝึกเชื่อมโยงบูรณาการ
10. การฝึกเขียนเรียบเรียง

กานเฮ (Gagne, 1977 อ้างถึงใน พาสนา จุลรัตน์, 2548:111) กล่าวว่ากระบวนการเรียนรู้แบ่งออกเป็น 8 ขั้น คือ

1. การจูงใจ (Motivation Phase) หมายถึงการสร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนสนใจอยากเรียนรู้ เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ โดยกาเน้นว่าการที่ผู้เรียนตั้งเป้าหมายหรือมีความคาดหวัง (Expectancy) นั้นจะเป็นแรงจูงใจสำคัญยิ่งในการเรียนรู้ของบุคคล
2. การรับรู้เรื่องต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กับความคาดหวังของผู้เรียน (Apprehending Phase) หมายถึง การเข้าใจถึงความคาดหวังของผู้เรียนในเรื่องต่าง ๆ เช่น ความตั้งใจซึ่งผู้เรียนเลือกรับรู้ในสิ่งที่สอดคล้องกับความตั้งใจของตน เมื่อความตั้งใจเปลี่ยนไป การเลือกการรับรู้จะเปลี่ยนไปด้วย
3. การปรุงแต่งสิ่งที่รับรู้ไว้เป็นความจำ (Acquisition Phase) หมายถึง การพยายามจัดสรรปรุงแต่ง ขยายการรับรู้ไว้เป็นความจำ ซึ่งมีทั้งความจำระยะสั้น (Short - Term

Memory) ซึ่งเลื่อนหายไปได้เร็ว และ ความจำระยะยาว (Long – Term Memory) ซึ่งมักจำได้นานกว่าและเลื่อนหายช้ากว่า

4. การสะสมสิ่งที่เรียนรู้ (Retention Phase) หมายถึง ความสามารถในการเก็บรักษาหรือสะสมสิ่งที่ได้เรียนรู้ให้คงอยู่ โดยเฉพาะบันทึกไว้ในความจำระยะยาว ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสมรรถภาพการจำของแต่ละบุคคล

5. การระลึกได้ (Recall Phase) หมายถึง ความสามารถในการระลึกถึงสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปแล้วได้ เช่น สามารถอธิบายกฎการแทนที่น้ำ หรือจำเบอร์โทรศัพท์ของเพื่อนที่ห้องได้ เป็นต้น

6. การนำไปประยุกต์ใช้กับสิ่งที่เคยเรียนรู้แล้ว (Generalization Phase) หมายถึง ความสามารถในการนำความรู้หรือกฎเกณฑ์ที่ได้จากการเรียนรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ เช่น เรียนการบวกเลข แล้วนำไปใช้ในการทอนเงินเมื่อไปซื้อของได้ เป็นต้น

7. ความสามารถในการปฏิบัติ (Performance Phase) หมายถึง การที่ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมที่แสดงออกถึงการเรียนรู้ เช่น ผู้เรียนที่เรียนภาษาอังกฤษ สามารถพูดสนทนาภาษาอังกฤษกับชาวต่างชาติได้ เป็นต้น

8. การแสดงผลย้อนกลับ (Feedback Phase) หมายถึง การแจ้งผลการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้ทราบว่าผู้เรียนเรียนรู้ได้ถูกต้องเพียงใด สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายที่กำหนดหรือไม่เพื่อนำข้อมูลไปปรับปรุงการเรียนรู้ให้ดีขึ้น ซึ่งถ้าผู้เรียนทราบผลการเรียนรู้เร็วเท่าใด ก็จะทำให้การเรียนรู้มีผลดีหรือมีประสิทธิภาพมากขึ้นเท่านั้น

แนวทางจัดกระบวนการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กำหนดแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีคุณภาพไว้ดังนี้

1. จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล
2. ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา
3. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง
4. จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา

5. ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียน การสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ

6. จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับ พ่อแม่ ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่ายเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

จากลำดับขั้นของกระบวนการเรียนรู้ สรุปได้ว่า กระบวนการเรียนรู้มีขั้นตอนคือ ขั้นตอนการจูงใจเป็นการสร้างความพร้อมให้กับบุคคลในการที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทั้ง ด้านความรู้และการพัฒนาทักษะ ขั้นตอนการกำหนดเป้าหมาย เป็นการคาดหวัง ความต้องการ ที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตรงกับความต้องการของผู้เรียน ขั้นตอนการสะสมการเรียนรู้ เป็น ความสามารถในการเก็บรักษาสิ่งที่ได้เรียนรู้ ขั้นตอนการนำไปใช้ เป็นความสามารถในการนำเอา ความรู้ไปประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวัน และขั้นตอนการเปลี่ยนพฤติกรรมใหม่ เป็นความสามารถ ในการนำเอาความรู้มาบูรณาการให้เหมาะกับโครงสร้างของบุคคล

ทฤษฎีการเรียนรู้

ทฤษฎีการเรียนรู้ได้มีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของทฤษฎีการ เรียนรู้ไว้หลายทัศนะ ดังนี้

กฤษศรี คำชาย (2540:107) กล่าวว่า ทฤษฎีการเรียนรู้ หมายถึง ระบบความเชื่อหรือ ความเห็นซึ่งถูกจัดเรียบเรียงไว้เพื่อใช้อธิบายปรากฏการณ์ในการเรียนรู้ การให้ความหมายว่า ทฤษฎีเป็นระบบความเชื่อหรือความเห็นนี้เองทำให้เห็นได้ว่า ทฤษฎีเป็นสิ่งที่นักวิชาการสร้างขึ้น เพื่อทำความเข้าใจสิ่งใดสิ่งหนึ่ง และแม้ว่าปรากฏการณ์นั้นจะเป็นสิ่งเดียวกันแต่นักทฤษฎีอาจสร้าง ระบบความเชื่อหรือความเห็น ในการทำความเข้าใจแตกต่างกันออกไป

พรณี ชุชัย เจนจิต (2545:30) กล่าวว่า ในการสร้างทฤษฎีการเรียนรู้ของ นักปรัชญาคนสำคัญ ๆ นั้นได้พิจารณาจากธรรมชาติของมนุษย์ (Nature of Man) เป็นพื้นฐานของ ทฤษฎีมนุษย์ว่าเป็นเช่นไร ก็จะตั้งทฤษฎีขึ้นมาบนความเชื่อนั้น ๆ ดังนั้นทฤษฎีใดจะจัดการเรียน การสอนหรืออบรมคนโดยวิธีใดนั้น ขึ้นอยู่กับว่านักทฤษฎีนั้น ๆ มองธรรมชาติของคนว่าอย่างไร

ทิสนา แคมมณี (2547:475) กล่าวว่า ทฤษฎีการเรียนรู้ (Learning Theory) หมายถึง ข้อความที่พรรณนา/อธิบาย/ทำนาย ปรากฏการณ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับการเรียนรู้ซึ่งได้รับการพิสูจน์ ทดสอบตามกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ และได้รับการยอมรับว่าเชื่อถือได้ และสามารถนำไป นิรนัยเป็นหลักหรือกฎการเรียนรู้ย่อย ๆ หรือนำไปใช้เป็นหลักในการจัดกระบวนการเรียนรู้ แก่ผู้เรียนได้ ทฤษฎีโดยทั่วไปมักประกอบด้วยหลักการย่อย ๆ หลายหลักการ

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546:38) กล่าวว่า ทฤษฎีการเรียนรู้ (Theories of Learning) เป็นการศึกษาถึงกระบวนการที่ทำให้การเรียนรู้เกิดขึ้น และสถานการณ์ที่มีผลต่อการเรียนรู้

ณัฐพรหม อินทยศ (2548) กล่าวว่า ทฤษฎีการเรียนรู้เป็นส่วนที่อธิบายว่าการเรียนรู้หรือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเกิดขึ้นอย่างไร นักจิตวิทยาแต่ละท่านได้พยายามที่จะอธิบายถึงกระบวนการที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ในลักษณะต่าง ๆ กัน ดังนั้นทฤษฎีที่จะอธิบายเกี่ยวกับการเกิดการเรียนรู้จึงมีมากมายหลายแนวคิด บางแนวคิดมีลักษณะคล้ายคลึงกัน แต่บางแนวคิดก็ดูเหมือนจะขัดแย้งกัน

จากความหมายข้างต้นสรุปได้ว่า ทฤษฎีการเรียนรู้ คือ ระบบความเชื่อความเห็นที่อธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับการเรียนรู้ที่ได้รับการพิสูจน์และทดสอบตามกระบวนการวิทยาศาสตร์จนเป็นที่ยอมรับและเชื่อถือได้ สามารถนำไปใช้เป็นหลักการ แนวคิด ในการจัดการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน

การแบ่งกลุ่มทฤษฎีการเรียนรู้

ชาติชาย พิทักษ์ธนาคม (2544 : 100) กล่าวว่า นักจิตวิทยาที่ศึกษาในการเรียนรู้ ทำการศึกษาทดลองเพื่อพิสูจน์วิธีการเรียนรู้ของมนุษย์สามารถแบ่งเป็นกลุ่มได้ดังนี้

1. กลุ่มพฤติกรรมนิยม (Behavioral Learning Theories) เน้นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นโดยอาศัยความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้า (Stimulus) และการตอบสนอง (Response) อันนำไปสู่ความสามารถในการแสดงพฤติกรรม คือ การเกิดการเรียนรู้ ทฤษฎีการเรียนรู้ของกลุ่มพฤติกรรมนิยม ได้แก่

- 1.1 ทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบคลาสสิก (Classical Conditioning) ของพาฟลอฟ
- 1.2 ทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบกระทำ (Operant Conditioning) ของสกินเนอร์
- 1.3 ทฤษฎีความสัมพันธ์เชื่อมโยง (Connectionism) ของธอร์นไดค์

2. กลุ่มพฤติกรรมสังคมนิยม (Social Learning Theories) นักจิตวิทยาการศึกษา กลุ่มนี้สนใจกระบวนการคิดที่มีผลต่อการเรียนรู้ซึ่งเราไม่สามารถจะเห็นโดยตรง ผู้นำที่สำคัญสำหรับกลุ่มพฤติกรรมสังคมนิยม คือ บันดูรา เจ้าของทฤษฎี การเรียนรู้โดยการสังเกต

3. กลุ่มพุทธินิยม (Cognitive Learning Theories) เน้นความสามารถในการจัดตั้งวัตถุประสงค์ การวางแผน ความตั้งใจ ความคิด ความจำ การคัดเลือก กลุ่มพุทธินิยมมีทฤษฎีการเรียนรู้ด้วยการหยั่งรู้ ของเกสตัน

พาสนา จูร์ตัน(2548:114) กล่าวว่า นักจิตวิทยาการศึกษาได้ทำการศึกษาการเรียนรู้ของมนุษย์และสัตว์ จนค้นพบหลักการจนกลายเป็นทฤษฎีซึ่งมีด้วยกันหลายทฤษฎีสามารถแบ่งเป็นกลุ่มได้ดังนี้

1. กลุ่มพฤติกรรมนิยม (Behavioral Theories) ในกลุ่มนี้มีทฤษฎีต่าง ๆ ดังนี้
 - ทฤษฎีการวางเงื่อนไข (Conditioning Theories)
 - ทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบออต โนมัตซ์ของพาฟลอฟและวัตสัน (Classical Conditioning Theories)
 - ทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบการกระทำของสกินเนอร์(Operant Conditioning Theories)
 - ทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบต่อเนื่องของกัทธรี (Guthrie's Contiguous Conditioning Theories)
 - ทฤษฎีการเชื่อมโยงของธอร์น ไคค์ (Thorndike's Connectionism Theory)
2. กลุ่มพุทธิปัญญานิยม(Cognitive Theories) ในกลุ่มนี้มีทฤษฎีต่าง ๆ ดังนี้
 - ทฤษฎีการเรียนรู้ของกลุ่มเกสตัลท์ (Gestalt' Theory)
 - ทฤษฎีการเรียนรู้โดยการค้นพบของบรูเนอร์ (Bruner's Theory of Discovery Learning)
 - ทฤษฎีกระบวนการทางสมองในการประมวลข้อมูล(Information Processing Theory)
3. กลุ่มการเรียนรู้ทางสังคมแนวพุทธิปัญญา (Social Cognitive Learning Theory) ของอัลเบิร์ต แบนดูรา (Albert Bandura)

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2542:4) กล่าวว่า แนวความคิดของกลุ่มทฤษฎีการเรียนรู้แบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ แนวความคิดของกลุ่มพุทธินิยม และ แนวความคิดของกลุ่มมนุษย์นิยม

แนวความคิดของกลุ่มพุทธินิยม (Cognitivism) นักจิตวิทยาในกลุ่มนี้ มองว่าคนทุกคนมีธรรมชาติภายในที่ใฝ่ใจใคร่รู้ใคร่เรียน เพื่อก่อให้เกิดสภาพสมดุล ดังนั้น การที่เด็กได้มีโอกาสเลือกเรียนตามความต้องการและความสนใจของตนเองจะเป็นสิ่งที่มีความหมายสำหรับเด็ก ในการจัดการเรียนการสอนถ้าครูมองเห็น “โครงสร้าง (Structure)” ของสิ่งที่จะเรียน จะช่วยให้จำสิ่งที่เรียนได้ดี สามารถทำความเข้าใจในหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ซึ่งจะนำไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ ครูควรตั้งประเด็นให้ผู้เรียนค้นคว้าหาคำตอบ ซึ่งอาจจะเป็นค้นคว้าตามลำพังหรือเป็นกลุ่มซึ่งไม่เพียงแต่จะฝึกเขาให้มีทักษะในการแก้ปัญหาเท่านั้นแต่จะเป็นการช่วยให้เกิด

ความเชื่อมั่นในความสามารถในการเรียนรู้ของตน ซึ่งจะทำให้เขาเป็นนักแก้ปัญหาต่อไปในอนาคต

แนวความคิดของกลุ่มมนุษยนิยม (Humanism) นักจิตวิทยากลุ่มนี้คำนึงถึงความเป็นคนของคนที่มีอิสระ สามารถที่จะนำตนเองและพึ่งตนเองได้ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่จะทำประโยชน์ให้สังคม มีอิสระเสรีภาพในการเลือกทำสิ่งต่าง ๆ ที่จะไม่ทำให้ผู้อื่นหรือตนเองเดือดร้อนในการจัดการเรียนการสอน กลุ่มนี้เสนอแนะว่าควรให้เด็กมีสมรรถภาพทั้ง 3 ด้านไปพร้อม ๆ กัน คือ ด้านความรู้ (Cognitive) ด้านเจตคติ (Affective) และด้านทักษะ (Psychomotor) นั่นคือ ครูควรฝึกให้ผู้เรียนรู้จักคิด รู้จักใช้เหตุผล มีความชื่นชมหรือมีเจตคติที่ดีต่อสิ่งที่เรียนและให้ผู้เรียนได้ลงมือกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเอง นักจิตวิทยากลุ่มนี้ มีความเชื่อว่าหากเราให้อิสระแก่เด็ก เด็กจะเลือกสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับตนเอง พ่อแม่ และครูควรไว้วางใจในตัวเด็ก เปิดโอกาสและช่วยให้เด็กได้เจริญเติบโตต่อไป ไม่ควรควบคุมหรือบงการชีวิตเด็กให้เป็นไปตามที่ต้องการซึ่งเป็นหลักการที่สำคัญนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง” ครูจะต้องเชื่อและศรัทธาในความเป็นมนุษย์ ความเชื่อและความไว้วางใจจะช่วยให้บุคคลพัฒนาศักยภาพของตน ครูต้องจริงใจ ไม่เสแสร้งและต้องพยายามสื่อให้ผู้เรียนทราบถึงความรู้สึกนึกคิดด้านดีที่ครูมีให้เขารวมทั้งให้เกิดริเริ่มผู้เรียนทั้งในแง่ความรู้สึกและความคิดเห็น

จากการแบ่งกลุ่มทฤษฎีการเรียนรู้ข้างต้น จะเห็นได้ว่ามีนักวิชาการการศึกษาได้ จัดแบ่งกลุ่มทฤษฎีต่าง ๆ ซึ่งสรุปได้ว่า ทฤษฎีการเรียนรู้ได้แบ่งเป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ กลุ่มพฤติกรรมนิยม กลุ่มสังคมนิยม และกลุ่มพุทธิปัญญานิยม ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาตินั้นให้ถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด ดังนั้นทฤษฎีการเรียนรู้ที่สามารถตอบสนองเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติแห่งชาติจึงเป็นทฤษฎีการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ทฤษฎีการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

นวลจิตต์ เขาวงกตพิงส์ (2542:19) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง การจัดการให้ผู้เรียนสร้างความรู้ใหม่โดยผ่านกระบวนการคิดด้วยตนเอง ทำให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติ เกิดความเข้าใจ และสามารถนำความรู้ไปบูรณาการ ใช้ในชีวิตประจำวัน มีคุณสมบัติตามเป้าหมายของการจัดการศึกษาที่ต้องการให้ผู้เรียนเป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข

สมณฑา พรหมบุญ และ อรพรรณ พรสีมา. (2541 : 42) กล่าวว่า ทฤษฎีการเรียนรู้แบบสรค์สร้างความรู้ (Constructivist) เป็นวิธีการเรียนรู้ที่ผู้เรียนต้องแสวงหาความรู้ และ

สร้างความรู้ ความเข้าใจขึ้นด้วยตนเอง ความแข็งแกร่ง ความเจริญงอกงามในความรู้ จะเกิดขึ้น เมื่อผู้เรียน ได้มีโอกาสเรียนรู้ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับคนอื่นๆ หรือได้พบสิ่งใหม่ๆ แล้วนำ ความรู้ที่มีอยู่มาเชื่อมโยง ตรวจสอบกับสิ่งใหม่ๆ

เพ็ญจันทร์ เกือบประเสริฐ(2543 : 16) กล่าวว่า ทฤษฎีการเรียนรู้แบบคอนสตรัคติวิซึม(Constructivism) เป็นทฤษฎีการเรียนรู้ที่เชื่อว่าผู้เรียนต้องสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง

เชิดศักดิ์ ชุมนุ่ม (2540 : 97) กล่าวถึงทฤษฎีการสร้างความรู้แบบ Constructivism หรือนิรมิตนิยมซึ่ง นิรมิต แปลว่า สร้าง ซึ่งก็คือผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ ได้ด้วยตนเอง

สุเมธชา พรหมบุญ และ อรพรรณ พรสีมา (2541 : 42) กล่าวว่า แนวคิดของการเรียนรู้แบบสรรค์สร้างความรู้ ก็คือ การเรียนรู้เป็นกระบวนการสรรค์สร้างความรู้ ความรู้เดิมเป็น พื้นฐานสำคัญของการสร้างสรรค์ความรู้ใหม่ และคุณภาพของการเรียนรู้มีความสัมพันธ์กับบริบทที่เกิดขึ้น

จิราภรณ์ สิริทวี (2541 : 38 – 40) กล่าวว่า การจัดกิจกรรมตามแนว Constructivism เป็นการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีรูปแบบกิจกรรมที่หลากหลาย เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา มีการเชื่อมโยง วิธีการเรียนรู้ในเนื้อหาวิชากับชีวิตจริง เป็นการสอนให้นักเรียนเป็นผู้สร้างองค์ความรู้และสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ดังนี้

1. กล้าคิด (Risk Taking) คือ กล้าหาทางเลือกอื่นๆ เพื่อให้นักเรียนกล้าคิด ครูต้องจัดการเรียนรู้ส่งเสริมให้เด็กกล้าเสี่ยง กล้าเอา กล้าคิด กล้าเสนอ และกล้าปกป้องความคิดของตนด้วย
2. คิดคล่อง (Fluency) คือความสามารถที่จะผลิตความคิดรวบยอด (Concept) หรือความคิดเห็น (Ideas) เป็นปริมาณมากๆ ได้
3. คิดกว้าง (Flexibility) คือความสามารถที่จะคิดโดยไม่ติดอยู่ในกรอบหรือมุมมองเพียงมุมเดียว คนที่คิดกว้างจะมองเห็นกลยุทธ์หรือทางแก้ปัญหาที่หลากหลายในการจัดการกับปัญหาหนึ่งๆ
4. คิดของเดิม (Originality) คือความสามารถที่จะคิดอย่างหลักแหลมทำให้เกิดข้อคิดเห็นที่เป็นของตนเอง
5. คิดคัดแปลง (Elaboration) คือความสามารถต่อเติมข้อคิดเห็นที่มีอยู่แล้วให้ น่าสนใจและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ความคิดเก่าคือรากฐานการติดต่อของความคิดใหม่
6. คิดซับซ้อน (Complexity) คือความสามารถในการแสวงหาทางเลือกใหม่ ซึ่งหลายๆครั้ง ได้มาด้วยความยากลำบาก คนที่คิดซับซ้อนจะจัดระบบสรรพสิ่งที่สับสนได้ดี นำระเบียบออกมาจากความโกลาหลได้

7. **คิดวางแผน (Planning)** คือความสามารถจัดการให้ได้มาซึ่งผลหรือทางออกที่พึงประสงค์ เป็นการรวบรวมการคิดวิธีการต่างๆ เพื่อแก้ปัญหา หรือป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้นอย่างเป็นระเบียบระบบมีขั้นตอน ดังนี้

7.1 ระบุปัญหา

7.2 ระบุข้อจำกัด

7.3 พิจารณาทางเลือก

7.4 บริหารทรัพยากรและเวลา

7.5 กำหนดแผนงาน

7.6 ไตร่ตรองถึงปัญหาแทรกซ้อนที่อาจเกิดขึ้นได้

8. **คิดตัดสินใจ (Decision Making)** คือการตกลงใจว่าจะกระทำการตัดสินใจเป็นจุดเริ่มของการปฏิบัติการ เป็นการประมวลทางเลือกต่างๆ โดยใช้วินิจฉัยแล้วระบุข้อตกลงใจว่าจะกระทำการ ในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง

9. **คิดระดมสมอง (Brainstorming)** คือเทคนิควิธีการเสาะหาวัตถุดิบ เพื่อนำไปคิดต่อเป็นการระดมความคิดเห็นให้มากหลากหลาย เพื่อนำไปใช้หรือพิจารณาโดยการคิดวิธีการต่างๆต่อไป

10. **คิดให้รู้กันทั่ว (Communication)** คือความสามารถในการเสนอความคิดหรือข้อคิดเห็นโดยชี้แจงให้ผู้อื่นเข้าใจและเห็นตามได้

สมศักดิ์ สินธุระเวช (2542:54) กล่าวว่า การเรียนการสอนตามแนวคิด Constructivism ผู้สอนจะต้องมีบทบาทดังนี้

1. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนสังเกต สำรวจเพื่อให้เห็นปัญหา

2. มีปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียน เช่น แนะนำ ถามให้คิด เพื่อให้ผู้เรียนค้นพบหรือสร้างความรู้ด้วยตนเอง

3. ช่วยพัฒนาผู้เรียนให้คิดค้นต่อไป ให้ทำงานเป็นกลุ่ม พัฒนาให้ผู้เรียนมีประสบการณ์กว้างไกล

4. ประเมินความคิดรวบยอดของผู้เรียน ตรวจสอบความคิดและทักษะการคิดต่างๆ การปฏิบัติ การแก้ปัญหาและการพัฒนา ให้เคารพความคิดและเหตุผลของคนอื่นๆ

จากความหมายที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คือ การเรียนรู้แบบสรรค์สร้างความรู้ด้วยตนเอง เป็นกระบวนการเรียนรู้ ที่ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ และแสวงหาความรู้ด้วยตนเองโดยอาศัยประสบการณ์ความรู้เดิม เป็นฐานและเชื่อมโยงกับความรู้ใหม่

ให้สัมพันธ์กับบริบทในการสรรค์สร้างความรู้ใหม่ได้ด้วยตนเองสามารถพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพที่มีและสามารถเชื่อมโยงองค์ความรู้ที่ได้เข้ากับชีวิตประจำวัน

การจัดการความรู้(Knowledge Management)

Tiwana (2000:5) กล่าวว่า ความรู้ หมายถึง สิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้โดยประสบการณ์ และสามารถประยุกต์ใช้ได้โดยบุคคล

ศรันย์ ชูเกียรติ (2541:14) กล่าวว่า องค์ความรู้ หมายถึง ความรู้ในการทำบางสิ่งบางอย่าง (Know how หรือhow to) ที่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่กิจกรรมอื่น ๆ ไม่สามารถกระทำได้ ซึ่งปัจจุบันองค์ความรู้ถือเป็นทรัพย์สินทางปัญญาที่มีความสำคัญต่อกิจการมาก เนื่องจากเป็นที่มาของการก่อกำเนิดกำเนิดกำไรในธุรกิจและเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการสร้างความรู้ได้เปรียบทางการแข่งขันรวมถึงทำให้ธุรกิจสามารถดำรงอยู่ได้ในระยะยาว

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2542:158) ความรู้ หมายถึง สิ่งที่สั่งสมมาจากการเล่าเรียนการศึกษา ประสบการณ์ รวมทั้งความสามารถเชิงปฏิบัติเชิงทักษะ ความเข้าใจ หรือสารสนเทศที่ได้มาจากประสบการณ์

จากความหมายของความรู้ข้างต้น สรุปได้ว่า ความรู้ หมายถึง สิ่งที่ใช้อธิบายสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างมีเหตุผล โดยอาศัยข้อมูล ทักษะ และประสบการณ์ที่มีอยู่เป็นส่วนสนับสนุนการตัดสินใจ

ประเภทของความรู้

Choo (2000:156) ได้จำแนกความรู้ออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. ความรู้อย่างไม่เป็นทางการ (Tacit knowledge) เป็นทักษะหรือความรู้เฉพาะตัวของแต่ละบุคคลที่มาจากประสบการณ์ ความเชื่อ หรือความคิดสร้างสรรค์ในการปฏิบัติงาน เช่น การถ่ายทอดความรู้ ความคิดผ่านการสังเกต การสนทนา การฝึกอบรม ความรู้ประเภทนี้เป็นความรู้ที่ทำให้องค์กรประสบความสำเร็จ

2. ความรู้อย่างเป็นทางการ (Explicit knowledge) เป็นความรู้ที่มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรและใช้ร่วมกันในรูปแบบต่างๆ เช่น สิ่งพิมพ์ เอกสารขององค์กรธุรกิจ เป็นต้น สามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ

2.1 Object based เป็นความรู้ที่เกิดจากการสร้างขึ้นมา เช่น คู่มือ สิทธิบัตร เป็นต้น

2.2 Rule based เป็นความรู้ที่ถูกลำมาประมวลเป็นกฎเกณฑ์ ระเบียบปฏิบัติ หรืองานประจำ

3. ความรู้ที่เกิดจากวัฒนธรรม (Cultural knowledge) เป็นความรู้ที่เกิดจากศรัทธา ความเชื่อ ที่ทำให้กลายเป็นความจริง ซึ่งจะขึ้นอยู่กับประสบการณ์ การเฝ้าสังเกต และการสะท้อนกลับของผลของตัวควบคุมและของสภาพแวดล้อม

เจนเนตร มณีนาถ และคณะ (2545:212) ได้จำแนกความรู้ออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. ความรู้แบบที่สามารถแสดงออกมาให้เห็นได้ (Explicit knowledge) หมายถึง ความรู้ที่บุคลากรในองค์กรสามารถที่จะสังเกตเห็นได้ง่ายและสามารถจะจัดเก็บเป็นข้อมูล เอกสาร หรือเก็บไว้ในแหล่งที่เก็บข้อมูล หรือคลังเก็บข้อมูล ความรู้แบบนี้เป็นขั้นตอนและเป็นระบบ พนักงานในองค์กรสามารถที่จะเรียกหรือนำเอาความรู้เหล่านี้มาใช้ หรือนำมาประยุกต์ใช้งานได้โดยการใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการจัดเก็บข้อมูล หรือการเรียกมาใช้

2. ความรู้แบบนัยหรือแบบซ่อนเร้น (Implicit knowledge) ความรู้แบบนี้ส่วนมากมักจะซ่อนเร้นอยู่ในสมองของพนักงานแต่ละคนในองค์กร ซึ่งเป็นการยากที่จะแสดงหรือถ่ายทอดออกมา และเป็นการยากที่จะบอกว่าคุณรู้ในไหนคือความรู้ที่ซ่อนอยู่ สิ่งที่ทำทนายผู้บริหารแต่ละคน คือ จะทำอย่างไรที่จะนำความรู้ เรียกความรู้หรือบริหารความรู้ที่ซ่อนเร้นอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์ ดังเช่น การที่หลายองค์กรได้นำเอาเทคโนโลยีต่าง ๆ เช่น การส่งจดหมาย อิเล็กทรอนิกส์ การส่งข้อมูลแบบโปรแกรมต่าง ๆ มากมายในปัจจุบันนี้ มาช่วยในการบริหารความรู้ และการกระจายความรู้ที่ซ่อนเร้นอยู่ เป็นต้น

จากประเภทของความรู้ข้างต้นสรุปได้ว่า ความรู้จำแนกได้เป็น 2 ประเภท คือ ความรู้ที่ปรากฏให้เห็นเป็นรูปธรรม เช่น เอกสาร ตำรา และความรู้ที่ซ่อนเร้นในตัวบุคคลซึ่งความรู้ที่ซ่อนเร้นในตัวบุคคลจะมีปริมาณที่มากกว่าความรู้ที่ปรากฏให้เห็นเป็นรูปธรรม

ความหมายของการจัดการความรู้ (Knowledge Management)

วีรุฐ มาณะศิริานนท์ (2542: 77-78) กล่าวว่า การจัดการความรู้ หมายถึง กระบวนการบริหารรูปแบบใหม่ ที่เน้นในด้านการพัฒนากระบวนการงาน ควบคู่ไปกับการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ โดยทุกกระบวนการงานจะต้องสัมพันธ์กับความคิดสร้างสรรค์ ที่เป็นผลมาจากการขยายวงและการประสานความรู้

ศรันย์ ชูเกียรติ (2541:14) กล่าวว่า การจัดการความรู้ หมายถึง การจัดการและรักษาระดับในการจัดเก็บองค์ความรู้ในองค์กรให้เป็นระบบ เป็นระเบียบ ตลอดจนสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงในทางปฏิบัติ

วิจารณ์ พาณิช (2547:11) กล่าวว่า การจัดการความรู้ หมายถึง การรวบรวม การจัดระบบ การจัดเก็บ และการเข้าถึงข้อมูลเพื่อสร้างเป็นความรู้เทคโนโลยีด้านข้อมูล

จากความหมายการจัดการความรู้ข้างต้น สรุปได้ว่า การจัดการความรู้ หมายถึง กระบวนการจัดการความรู้ที่มีอยู่ในองค์กรให้เป็นระเบียบ ง่ายต่อการใช้งาน การเก็บรักษา โดยการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการจัดการซึ่งหมายถึงรวมไปถึงการบริหารนำเอาความรู้ที่ซ่อนเร้นอยู่ในตัวบุคคลนำมาจัดเก็บเป็นความรู้ที่เป็นรูปธรรมสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้

การประกันคุณภาพการศึกษา

ในกระแสโลกาภิวัตน์ สังคมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ประชาชนจะต้องได้รับการศึกษาที่มีมาตรฐานและมีคุณภาพเพื่อการใช้ชีวิตในสังคมที่มีการแข่งขันตลอดเวลา แผนพัฒนาการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมระยะที่ 8 (2540 – 2544) จึงให้ความสำคัญต่อการจัดการศึกษาโดยมีนโยบายปฏิรูปการศึกษาเพื่อให้การจัดการศึกษามีคุณภาพ แนวคิดการประกันคุณภาพการศึกษาจึงเกิดขึ้นควบคู่กับการปฏิรูปการศึกษาเพื่อให้การศึกษามีมาตรฐาน(กรมวิชาการ, 2544ก:1-2) และนักการศึกษาได้ให้ความหมายของการประกันคุณภาพการศึกษาไว้หลายทัศนะ ดังนี้

สงบ ลักษณ์ะ(2541:2) กล่าวว่า การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง กระบวนการวางแผนและกระบวนการจัดการของผู้ที่รับผิดชอบจัดการศึกษาที่จะรับประกันให้สังคมเชื่อมั่นว่าจะพัฒนาผู้เรียนได้ครบถ้วนตามมาตรฐานที่ระบุไว้ในหลักสูตร และตรงตามความมุ่งหวังของสังคม

สมศักดิ์ สิ้นธุระเวชญ์(2541:2) กล่าวว่า การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง การยกมาตรฐานการจัดการศึกษาภายในสถานศึกษาให้มีมาตรฐาน สามารถผลิตผู้เรียนที่มีคุณภาพ การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง การบริหารจัดการและดำเนินกิจกรรมตามภารกิจปกติของสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ,2543 :7)

จากความหมายข้างต้นสรุปได้ว่า การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง กระบวนการบริหารจัดการที่เป็นปกติเพื่อให้การจัดการศึกษาของสถานศึกษาได้มาตรฐานและผลดูไว้ซึ่งมาตรฐานเพื่อสร้างความมั่นใจให้กับผู้รับบริการทางการศึกษา

ระบบการประกันคุณภาพการศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หมวด 6 ว่าด้วยมาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา มาตรา 47 ให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับประกอบด้วย ระบบการประกันคุณภาพภายใน และระบบการประกันคุณภาพภายนอก โดยให้หน่วยงานต้นสังกัด และสถานศึกษาจัดให้มีการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาให้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหาร

การศึกษา ที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยจัดทำรายงานเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเปิดเผยต่อสาธารณชนเป็นประจำทุกปี เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพ และมาตรฐานการศึกษาและเพื่อรองรับการประเมินคุณภาพภายนอก โดยสำนักงานรับรอง มาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา ซึ่งเป็นองค์การมหาชน เพื่อให้มีการตรวจสอบคุณภาพ การศึกษา อย่างน้อย 1 ครั้ง ในทุก 5 ปี (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาแห่งชาติ ,2545:134)

การประกันคุณภาพภายใน

การประกันคุณภาพภายใน หมายถึง “การประเมินผลและการติดตามตรวจสอบ คุณภาพ และมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาจากภายใน โดยบุคลากรของสถานศึกษานั้นเอง หรือหน่วยงานต้นสังกัด ที่มีหน้าที่ดูแลสถานศึกษานั้น” (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ, 2542 :3)

การประกันคุณภาพภายใน หมายถึง การควบคุมและตรวจสอบโดยตัวเอง จะทำ ให้สถานศึกษามีระบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ มีการทำงานที่มีเป้าหมายและแผนการ ดำเนินงานที่ชัดเจน โดยในการดำเนินการตามแผนเพื่อให้เป็นไปตามเป้าหมายนั้น จะต้องมีการ ประเมินคุณภาพภายในหรือการประเมินตนเอง เพื่อตรวจสอบและพัฒนาปรับปรุงให้เป็นไปตาม เป้าหมายอยู่ตลอดเวลา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ,2543:ก)

รุ่ง แก้วแดง (อ้างถึงใน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ,2543:ก) กล่าวว่า การประกันคุณภาพภายใน หมายถึง กระบวนการบริหารจัดการที่มีการปรับปรุงอย่าง ต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ

จากความหมายข้างต้นสรุปได้ว่า การประกันคุณภาพภายใน หมายถึง การ ตรวจสอบคุณภาพการบริหารจัดการของสถานศึกษาที่มีการควบคุม ตรวจสอบ และประเมินผล เพื่อพัฒนาการจัดการศึกษา ดำเนินการโดยสถานศึกษาเองหรือหน่วยงานต้นสังกัดเพื่อการปรับปรุง การจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ

การประกันคุณภาพภายนอก

การประกันคุณภาพภายนอก หมายถึง “การประเมินผลและการติดตาม ตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาจากภายนอก โดยสำนักงานรับรอง มาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาหรือบุคคล หรือหน่วยงานภายนอกที่สำนักงานดังกล่าว รับรองเพื่อเป็นการประกันคุณภาพและให้มีการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของ สถานศึกษา” (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ,2542 : 3)

การประกันคุณภาพภายนอก หมายถึง การประเมินคุณภาพการจัดการศึกษา การ

ติดตาม ตรวจสอบคุณภาพ และมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา โดยผู้ประเมินภายนอก เพื่อมุ่งให้มีการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาให้มีคุณภาพดียิ่งขึ้น (สำนักงานรับรองมาตรฐาน และประเมินคุณภาพการศึกษา,2543:1)

การประกันคุณภาพภายนอก หมายถึง กระบวนการตรวจสอบคุณภาพการดำเนินงานของหน่วยงาน ซึ่งกระทำโดยกลุ่มบุคคลที่เป็นนักประเมิน โดยมีอาชีพ เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับคุณค่าของหน่วยงาน ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงการทำงานและเป็นหลักประกันคุณภาพการดำเนินงานของหน่วยงาน ว่าได้มาตรฐานหรือไม่เพียงใด (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ,2543:10)

การประกันคุณภาพภายนอก หมายถึง การประเมินผล และการติดตามตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาจากภายนอก โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาเพื่อปรับปรุงคุณภาพการศึกษา หรือบุคคล หรือหน่วยงานภายนอกที่สำนักงานดังกล่าวรับรอง เพื่อให้มีการพัฒนาคุณภาพ และมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ,2543 :11)

จากความหมายข้างต้น สรุปได้ว่า การประกันคุณภาพภายนอก หมายถึง การสร้างความมั่นใจเกี่ยวกับการจัดการศึกษา โดยการประเมิน การตรวจสอบคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษาจากหน่วยงานซึ่งรับรองจากสำนักรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา

กระบวนการประกันคุณภาพการศึกษา

กระบวนการประกันคุณภาพการศึกษามีดังนี้ (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ , 2541: 81-83)

1. การควบคุมคุณภาพภายใน (Internal Quality Control) หมายถึง การจัดให้มีระบบการควบคุมภายในขององค์ประกอบต่าง ๆ โดยใช้หลักการควบคุมคุณภาพที่เหมาะสม พร้อมทั้งมีระบบตรวจสอบ และประเมินผลการดำเนินการภายใน

2. การตรวจสอบคุณภาพ (Quality Auditing) หมายถึง การตรวจสอบและการดำเนินการของระบบควบคุมคุณภาพภายในเป็นการตรวจสอบเชิงระบบ มีขั้นตอนการดำเนินการที่น่าเชื่อถือว่าการจัดการศึกษาจะเป็นไปอย่างมีคุณภาพ

3. การประเมินคุณภาพ (Quality Assessment) หมายถึง กระบวนการประเมินผลการดำเนินงานในภาพรวมว่าเมื่อมีการใช้ระบบการประกันคุณภาพ หรือระบบควบคุม คุณภาพแล้วได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงคุณภาพมากน้อยเพียงใด

กระบวนการประกันคุณภาพการศึกษามีดังนี้ (กรมวิชาการ,2542:3-4)

1. การควบคุมคุณภาพการศึกษา หมายถึง การดำเนินงานประกันคุณภาพภายใน เพื่อการพัฒนาคุณภาพเข้าสู่มาตรฐานที่กำหนดไว้ ประกอบด้วย การกำหนดมาตรฐานการศึกษา การพัฒนาเข้าสู่มาตรฐาน การพัฒนาองค์ประกอบการเรียนรู้

2. การตรวจสอบ ทบทวน และปรับปรุงคุณภาพการศึกษา หมายถึง การดำเนินงานประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา เพื่อขึ้นชั้น ช่วยเหลือ สนับสนุน เผื่อระวัง ปรับปรุง และพัฒนาการจัดการศึกษาให้เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดมุ่งไปสู่มาตรฐานที่ต้องการ โดยการตรวจสอบและทบทวนการดำเนินงานทั้งระบบด้วยตนเองของสถานศึกษา และหน่วยงานต้นสังกัด

3. การประเมินและรับรองคุณภาพการศึกษา เป็นการดำเนินงานประกันคุณภาพภายนอกโดยสำนักรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาเพื่อประเมินและรับรองว่าสถานศึกษาจัดการศึกษาได้คุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนดไว้

จากกระบวนการประกันคุณภาพการศึกษาข้างต้น สรุปได้ว่า กระบวนการประกันคุณภาพการศึกษาประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ การควบคุมภายใน การตรวจสอบ และการประเมินเพื่อรับรอง

แนวการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 กำหนดแนวทางในการจัดการศึกษาไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ฉะนั้น ครู ผู้สอน และผู้จัดการศึกษาจะต้องเปลี่ยนแปลงบทบาทจากการเป็นผู้ชี้นำ ผู้ถ่ายทอดความรู้ ไปเป็นผู้ช่วยเหลือ ส่งเสริม และสนับสนุนผู้เรียนในการแสวงหาความรู้จากสื่อและแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ และให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ผู้เรียน เพื่อนำข้อมูลเหล่านั้น ไปใช้สร้างสรรค์ความรู้ของตน

แนวการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หมวด 4 ได้กล่าวถึงแนวการจัดการศึกษาไว้ดังนี้

มาตรา 22 การจัดการศึกษายึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

มาตรา 23 การจัดการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษาในเรื่องต่อไปนี้

(1) ความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทยและระบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

(2) ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์เรื่องการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน

(3) ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทยและการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา

(4) ความรู้ และทักษะด้านคณิตศาสตร์ และด้านภาษา เน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง

(5) ความรู้ และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข มาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการดังต่อไปนี้

(1) จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

(2) ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

(3) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

(4) จัดการเรียนการสอน โดยการผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้ สัดส่วนสมดุลกันรวมทั้งปลูกฝังคุณธรรมค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา

(5) ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อมสื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียน การสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ

(6) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดา มารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

มาตรา 28 หลักสูตรการศึกษาระดับต่าง ๆ รวมทั้งหลักสูตรการศึกษาสำหรับบุคคลตามมาตรา 10 วรรคสอง วรรคสาม และวรรคสี่ ต้องมีลักษณะหลากหลาย ทั้งนี้ ให้จัดตามความเหมาะสมของแต่ละระดับโดยมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลให้เหมาะสมแก่วัยและศักยภาพสาระของหลักสูตร ทั้งที่เป็นวิชาการ และวิชาชีพ ต้องมุ่งพัฒนาคนให้มีความสมดุลทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดีงาม และความรับผิดชอบต่อสังคม

สำหรับหลักสูตรการศึกษาระดับอุดมศึกษา นอกจากคุณลักษณะในวรรคหนึ่งและวรรคสองแล้ว ยังมีความมุ่งหมายเฉพาะที่จะพัฒนาวิชาการวิชาชีพขั้นสูงและการค้นคว้าวิจัยเพื่อพัฒนาองค์ความรู้และพัฒนาสังคม

มาตรา 29 ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน

มาตรา 30 ให้สถานศึกษาพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งการส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับการศึกษา

แนวทางการจัดการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้พัฒนาตนเองได้ จึงต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ การศึกษาทุกระบบต้องเน้นความสำคัญ ทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสม มีการจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมตามความสนใจของผู้เรียน ฝึกทักษะ กระบวนการคิด ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ปลูกฝังคุณธรรมค่านิยมที่ดีงาม ครูต้องจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม และสื่อการเรียนรู้เพื่อสร้างการเรียนรู้ประสานความร่วมมือกับทุกฝ่าย โดยส่งเสริมการจัดแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ

ผู้วิจัยจึงสามารถสรุปองค์ประกอบของการพัฒนาการเรียนรู้เพื่อให้ครอบคลุมการเรียนรู้ของผู้เรียนไว้ 5 องค์ประกอบด้วยกัน คือ การจัดเนื้อหาสาระของหลักสูตรสถานศึกษา การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การจัดสื่อการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล และบทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา

การจัดเนื้อหาสาระของหลักสูตรสถานศึกษา

อมรา เล็กเริงสินธุ์ (2540 :7) กล่าวว่า หลักสูตร คือเอกสารที่บรรจุแผนงานหรือโครงการ และเนื้อหากิจกรรมต่าง ๆ ที่จะจัดให้ผู้เรียนเพื่อพัฒนาผู้เรียนทั้งในด้านความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมต่าง ๆ อันพึงปรารถนาของสังคมนั้น ๆ อันจะทำให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยที่แผนงานหรือโครงการนั้น ๆ จะต้องมียุทธศาสตร์ประกอบที่สมบูรณ์ คือ มีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน มีการกำหนดเนื้อหาสาระ ประสบการณ์ที่มีคุณค่าต่อผู้เรียน มีแนวทางการดำเนินงานที่เป็นระบบระเบียบ มีการนำแผนงาน และโครงการนั้นไปปฏิบัติในสถาบันการศึกษา จนทำให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม จนสามารถวัดผลประเมินผลการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียน

ธำรง บัวศรี (2542: 7) กล่าวว่า หลักสูตรคือ แผนซึ่งได้ออกแบบจัดทำขึ้นเพื่อแสดงจุดหมาย การจัดเนื้อหา กิจกรรมและมวลประสบการณ์ ในแต่ละโปรแกรมการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ตามจุดหมายที่ได้กำหนดไว้

ชูศรี สุวรรณ โขติ (2542 : 41) กล่าวว่า หลักสูตรคือ ประมวลประสบการณ์ทุกชนิดที่ครูสร้างสรรค์ให้กับผู้เรียน พัฒนาตนเองให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในสังคมอย่างมีความสุข และเจริญงอกงาม

วามิ ภูเสถร์ (2542:7) กล่าวว่า หลักสูตรคือ เอกสารที่บรรจุแผนงานหรือโครงการ และเนื้อหาสาระวิชา กิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดให้แก่ผู้เรียน เพื่อพัฒนาผู้เรียนทั้งในด้านความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมต่าง ๆ อันเป็นที่พึงปรารถนาของสังคมนั้น ๆ ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยที่แผนงานหรือโครงการนั้น จะต้องมียุทธศาสตร์ประกอบที่สมบูรณ์นั้นคือ มีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน มีการกำหนดเนื้อหาสาระ ประสบการณ์ ที่มีคุณค่าต่อผู้เรียนมีแนวทางการดำเนินงานที่เป็นระบบระเบียบ มีการนำเสนอแผนงานและโครงการนั้นไปปฏิบัติในสถานศึกษา ทำให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ซึ่งสามารถวัดผลและประเมินผลการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียน

โอลิวา (1992:5 อ้างถึงในรุจิร ภูสาระ,2545:3) กล่าวว่า หลักสูตรคือ สิ่งที่ใช้สอนในโรงเรียน ชุดวิชาที่เรียน เนื้อหา โปรแกรมการเรียน ชุดของสิ่งที่ใช้ในการเรียนการสอน ลำดับของกระบวนการวิชา จุดประสงค์ที่นำไปปฏิบัติ กระบวนการที่ศึกษา สิ่งที่ต้องดำเนินการในโรงเรียน รวมทั้งกิจกรรมนอกห้องเรียนการแนะแนวและการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล สิ่งที่ต้องทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน ที่โรงเรียนเป็นผู้จัด ทุกสิ่งที่กำหนดขึ้นโดยบุคคลในโรงเรียน

ลำดับของกิจกรรมในโรงเรียนที่ดำเนินการโดยผู้เรียน ประสบการณ์ของผู้เรียนแต่ละคน ซึ่งเกิดจากระบบการจัดการของโรงเรียน

หลักสูตรคือ มวลประสบการณ์ที่ปวงที่จัดให้ผู้เรียนได้รับ เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่พึงปรารถนา ทั้งพฤติกรรมความรู้ ความคิด ความสามารถ ทักษะ เจตคติ และค่านิยมต่าง ๆ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542:8)

จากความหมายข้างต้นสรุปได้ว่า หลักสูตร หมายถึง เอกสารที่ประกอบไปด้วย มวลประสบการณ์ที่ได้ออกแบบโดยมีเนื้อหาสาระที่ใช้ในการพัฒนาผู้เรียนมีจุดมุ่งหมายให้โรงเรียนและครูผู้สอนใช้เป็นแนวทางในการจัดการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดการพัฒนาตนเอง

หลักการ จุดหมาย และโครงสร้างหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544

หลักการ

เพื่อให้การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นไปตามแผนนโยบายการจัดการศึกษาของประเทศ จึงกำหนดหลักการหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานไว้ดังนี้

1. เป็นการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มุ่งเน้นความเป็นไทยควบคู่กับการเป็นสากล
2. เป็นการศึกษาเพื่อปวงชนที่ประชาชนทุกคนที่จะได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน โดยสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
3. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาและเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดสามารถพัฒนาตามธรรมชาติ และเต็มศักยภาพ
4. เป็นหลักสูตรที่มีโครงสร้างยืดหยุ่น ทั้งด้านสาระ เวลา และการจัดการเรียนรู้
5. เป็นหลักสูตรที่จัดการศึกษาได้ทุกรูปแบบ ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้ และประสบการณ์

จุดหมาย

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคน มีปัญญา มีความสุข และมีความเป็นไทย มีศักยภาพในการศึกษาต่อและประกอบอาชีพ จึงกำหนดจุดหมายซึ่งถือเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนเกิดลักษณะอันพึงประสงค์ ดังต่อไปนี้

1. เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยในตนเอง ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ มีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมอันพึงประสงค์
2. มีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รักการอ่าน รักการเขียนและรักการค้นคว้า

3. มีความรู้อันเป็นสากล รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ มีทักษะและศักยภาพในการจัดการ การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยี ปรับวิธี การคิด วิธีการทำงาน ได้เหมาะสมกับสถานการณ์

4. มีทักษะและกระบวนการ โดยเฉพาะทางคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ทักษะการคิด การสร้างปัญญา ทักษะในการดำเนินชีวิต

5. รักการออกกำลังกาย และดูแลตนเองให้มีสุขภาพและบุคลิกภาพที่ดี

6. มีประสิทธิภาพในการผลิตและการบริโภค มีค่านิยมเป็นผู้ผลิตมากกว่าเป็นผู้บริโภค

7. เข้าใจในประวัติศาสตร์ของชาติไทย ภูมิใจในความเป็นไทย เป็นพลเมืองดี ชีคมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

8. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภาษาไทย ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี กีฬา ภูมิปัญญาไทย ทวีพยากรธรรมชาติและพัฒนาลิ่งแวดล้อม

9. รักประเทศชาติและท้องถิ่น มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามให้สังคม

โครงสร้าง

เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นไปตามหลักการ จุดหมายและมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ให้สถานศึกษาและผู้เกี่ยวข้องมีแนวปฏิบัติในการจัดหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

1. ระดับช่วงชั้น กำหนดหลักสูตรเป็น 4 ช่วงชั้น ตามระดับพัฒนาการของผู้เรียนโดย ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 และ ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6

2. สาระการเรียนรู้ตามหลักสูตร ซึ่งประกอบด้วยองค์ความรู้ ทักษะหรือกระบวนการเรียนรู้ และคุณลักษณะและค่านิยม คุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียนเป็น 8 กลุ่ม ได้แก่ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี ภาษาต่างประเทศ สาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มนี้เป็นพื้นฐานสำคัญที่ผู้เรียนทุกคนต้องเรียนรู้ โดยจัดเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มแรก ประกอบด้วย ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นสาระการเรียนรู้ที่สถานศึกษาต้องใช้เป็นหลักในการจัดการเรียน การสอนเพื่อสร้างพื้นฐานการคิดและเป็นกลยุทธ์

ในการแก้ปัญหาและวิกฤตของชาติ กลุ่มที่สอง ประกอบด้วย สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศ เป็นสาระการเรียนรู้ที่เสริมสร้างพื้นฐาน ความเป็นมนุษย์และสร้างศักยภาพในการคิดและการทำงานอย่างสร้างสรรค์ เรื่องสิ่งแวดล้อมศึกษา หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ไว้ในสาระการเรียนรู้กลุ่มต่างๆ โดยเฉพาะกลุ่มวิทยาศาสตร์ กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม กลุ่มสุขศึกษาและพลศึกษา กลุ่มภาษาต่างประเทศ กำหนดให้เรียนภาษาอังกฤษทุกช่วงชั้น ส่วนภาษาต่างประเทศอื่น ๆ สามารถเลือกจัดการเรียนรู้ได้ตามความเหมาะสม หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดสาระ การเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มไว้เฉพาะส่วนที่จำเป็นในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนทุกคนเท่านั้น สำหรับ ส่วน ที่ตอบสนองความสามารถ ความถนัดและความสนใจของผู้เรียนแต่ละคนนั้นสถานศึกษา สามารถกำหนดเพิ่มขึ้นได้ให้สอดคล้องและสนองตอบศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคน

การจัดเนื้อหาสาระของหลักสูตรในการเรียนรู้ ต้องจัดตามหลักสูตรการศึกษาขั้น พื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนในลักษณะองค์รวม มีความสมดุลทั้งทางด้านจิตใจ ร่างกาย ปัญญา และ สังคมในทุกช่วงชั้นของการจัดการศึกษา ให้ผู้เรียนมีความสามารถในการพัฒนาตนเองตาม เป้าหมาย และวิธีการที่วางไว้ให้มีความพึงพอใจในความสุขของสถานะที่ตนดำรงอยู่ในช่วงปีแรก เน้นการศึกษาปฏิบัติให้ผู้เรียนพึ่งตนเอง มีความรับผิดชอบ มีวินัย และการมีส่วนร่วม สำหรับ ในช่วงหกปีหลังจากให้ความรู้ ความสำคัญ และทักษะ เพราะมนุษย์เป็นทรัพยากรที่มีค่ายิ่ง การ จัดการศึกษาจึงต้องให้ความสำคัญกับผู้เรียน ตั้งแต่การวางรากฐาน พัฒนาการของชีวิต ตั้งแต่แรก เกิด การพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถในด้านต่าง ๆ ที่จะดำรงและประกอบอาชีพได้อย่างมี ความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดี (กระทรวงศึกษาธิการ, 2543:10)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตราที่ 23 การจัดเนื้อหาสาระของหลักสูตรมีแนวการจัดเนื้อหาสาระ ดังนี้

1. ความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคม โลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของ สังคมไทย และระบบการเมือง การปกครองในระบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็น ประมุข
2. ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้ง ด้านความรู้ ความ เข้าใจ และประสบการณ์เรื่องการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ ประโยชน์จาก ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน
3. ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการ ประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา

4. ความรู้ และทักษะด้านคณิตศาสตร์ และด้านภาษา เน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง

5. ความรู้ และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรง ชีวิตอย่างมีความสุข
หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

แนวการจัดเนื้อหาสาระของหลักสูตรสถานศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษา
แห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545
มาตรา 27 ให้คณะกรรมการสถานศึกษาการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษา
ขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองดีของชาติ การดำรงชีวิต และการประกอบวิชาชีพ
ตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อ

ให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ใน
วรรคหนึ่งในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึง
ประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ

จากแนวการจัดเนื้อหาสาระของหลักสูตรสถานศึกษาข้างต้น สรุปได้ว่า การจัด
เนื้อหาสาระของหลักสูตรสถานศึกษา คือ การจัดมวลประสบการณ์ที่ได้ออกแบบโดยมีจุดหมาย
เพื่อพัฒนานักเรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์มีความเป็นไทยและมีศักยภาพในการศึกษาต่อและ
ประกอบอาชีพ ประกอบด้วยสองส่วนคือหลักสูตรแกนกลาง และหลักสูตรท้องถิ่นโดยสถานศึกษา
ได้จัดทำสาระในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนสังคมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อใช้เป็น
แนวทางในการจัดการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียน ได้เกิดการพัฒนาตนเองในทุก ๆ ด้าน

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้

วามิ ภูเสถว (2542:93) กล่าวว่า กิจกรรมการเรียนรู้ หมายถึง วิธีการที่จะทำ
ให้นักเรียนได้บรรลุถึงจุดประสงค์การเรียนรู้ที่วางไว้

วัฒนาพร ระจับทุกซ์ (2542:91) กิจกรรมการเรียนรู้ หมายถึง สภาพการณ์ที่จะทำ
ให้นักเรียนได้บรรลุถึงเป้าหมายของกิจกรรมการเรียนการสอนที่วางไว้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 มาตรา 22 กำหนด แนวทาง
ในการจัดการศึกษาไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนา
ตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2542:94-95) กล่าวว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดมีแนวทางดังนี้

1. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ค้นพบและสร้างความรู้ด้วยตนเอง
2. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้คิด ทำ และแสดงออก เพื่อแก้ปัญหาหรือสร้างผลงาน
3. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนหรือกลุ่ม ได้เรียนรู้จากการแลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้ ความคิดและประสบการณ์แก่กันและกัน ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้
4. ส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้และปฏิบัติอย่างมีขั้นตอนและเป็นกระบวนการ
5. ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีผลงานจากการปฏิบัติ
6. ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมินตนเองและเพื่อน
7. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้นำความรู้ไปใช้ประโยชน์

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดมีแนวทาง คือ ต้องยึดหลักความแตกต่างระหว่างบุคคลโดยมีเป้าหมายให้ผู้เรียนเกิดปัญญาที่มีความรอบรู้ ตามหลักพุทธวิธีดังนี้(กระทรวงศึกษาธิการ,2543:12-13)

1. ขั้นศีลคือการฟังฟังครู ผู้เรียนต้องเรียนรู้ธรรมชาตวิวิชา ลงมือปฏิบัติตามหลักการ ทฤษฎีการเขียนแบบครุ ศึกษาข้อมูล ข้อเท็จจริง ทฤษฎี หลักการ
2. ขั้นสมาธิ คือนักเรียนสามารถสร้างรูปแบบการคิดของตนเอง โดยอาศัยแนวหลักการ ทฤษฎีการเรียนรู้จากภายนอกเข้าสู่การคิด วิเคราะห์ ทบทวน ลงมือฝึกปฏิบัติ ฝึกฝน เพื่อการค้นหาคำตอบด้วยตนเอง
3. ขั้นปัญญา คือ นักเรียนสามารถใช้ความคิด ในการสร้างรูปแบบใหม่ๆ สร้างสรรค์ชิ้นงาน ด้วยความคิด ปัญญาของตนเอง เป็นการเรียนรู้ที่สามารถบูรณาการระหว่างความรู้ภายนอกและจิตภายใน ถือเป็นการเรียนรู้ที่แท้จริง

จากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ข้างต้น สรุปได้ว่า แนวการจัดกิจกรรมการเรียนรู้หมายถึง วิธีการที่จะทำให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ สร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเองบรรลุตามจุดประสงค์ สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนสามารถพัฒนาผู้เรียนได้เต็มตามศักยภาพ

การจัดสื่อการเรียนรู้

ความหมายของสื่อการเรียนรู้

สื่อการเรียนรู้ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ นักการศึกษาได้ให้ความหมายของสื่อการเรียนรู้ไว้หลายทัศนะ ดังนี้

กล่าวว่า สื่อการเรียนรู้ หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างรอบตัวผู้เรียนที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เน้นสื่อที่ใช้สำหรับการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองทั้งผู้เรียนและผู้สอน ผู้เรียนและผู้สอนสามารถจัดทำ พัฒนาสื่อการเรียนรู้ขึ้นเอง หรือนำสื่อต่าง ๆ ที่มีอยู่รอบตัวมาใช้ในการเรียนรู้ (กรมวิชาการ,2544:178)

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2542:117) กล่าวว่า สื่อการเรียนรู้ หมายถึง สิ่งที่เป็นพาหะหรือสิ่งที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาความรู้ ทักษะและเจตคติ ให้บรรลุตามจุดประสงค์การเรียนการสอนและตามจุดหมายของหลักสูตร ได้ดีขึ้นหรือเร็วยิ่งขึ้น

กิดานันท์ มลิทอง (2543:89) กล่าวว่า สื่อการเรียนรู้ หมายถึง สื่อชนิดใดก็ตามที่บรรจุเนื้อหาเกี่ยวกับการเรียนการสอนซึ่งเหล่านี้เป็นวัสดุอุปกรณ์ทางกายภาพที่นำมาใช้ในเทคโนโลยีการศึกษา เป็นสิ่งที่ใช้เป็นเครื่องมือหรือช่องทางสำหรับการสอนของผู้ส่งไปถึงผู้เรียนทำให้ผู้เรียนสามารถเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายที่ผู้สอนวางไว้เป็นอย่างดี

จากความหมายข้างต้นสรุปได้ว่า สื่อการเรียนรู้ หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาความรู้ ทักษะ จนเกิดการเรียนรู้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนรู้ที่วางไว้

ประเภทของสื่อการเรียนรู้

อีลี (Donald Ely ,1979 อ้างถึงในกิดานันท์ มลิทอง,2543:83) ได้แบ่งสื่อการเรียนรู้เป็นประเภทต่างๆ เป็น 5 ประเภทดังนี้

1. คน (People) หมายถึง บุคลากรที่เกี่ยวข้องอยู่ในกระบวนการเรียนการสอนในแต่ละส่วน เริ่มตั้งแต่บุคลากรในงานการบริหารการศึกษา ไปจนถึงกระทั่งบุคลากรที่ทำหน้าที่สอนหรือเป็นวิทยากรในชั้นเรียน
2. วัสดุ (Material) หมายถึง วัสดุในรูปแบบต่างๆ ที่ใช้ในการบรรจุเนื้อหาบทเรียน เช่น หนังสือ สไลด์ ภาพยนตร์

3. อาคารสถานที่ (Setting) หมายถึง พื้นที่ อาคาร หรือคอก ที่ใช้เพื่อการเรียนการสอน ซึ่งไม่ได้รวมถึงเฉพาะสถานที่ที่จัดเป็นสถานศึกษาโดยเฉพาะเท่านั้น แต่รวมถึงสถานที่อื่นๆ ที่ถูกนำมาใช้เพื่อการเรียนการสอนด้วยเช่นกัน เช่น โรงละคร พิพิธภัณฑ์

4. เครื่องมือและอุปกรณ์ (Tools and Equipment) หมายถึง เครื่องมือ อุปกรณ์ที่ช่วยในการผลิต หรือที่ใช้ร่วมกับสื่อการสอนอื่นๆ เช่น เครื่องคอมพิวเตอร์

5. กิจกรรม (Activities) หมายถึง การดำเนินงานที่จัดทำขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะทางการเรียนการสอน มีการใช้เทคนิควิธีการที่พิเศษแตกต่างออกไปจากการเรียนการสอนตามปกติ เช่น การใช้เกม การใช้สถานการณ์จำลอง การไปทัศนศึกษา

กิดานันท์ มลิทอง(2543:112-120) ได้แบ่งสื่อการเรียนรู้เป็นประเภทต่าง ๆ ได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. สื่อสิ่งพิมพ์ หมายถึง หนังสือและเอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่แสดงหรือเรียบเรียงสาระความรู้ต่าง ๆ โดยใช้ตัวหนังสือที่เป็นตัวเขียน หรือตัวพิมพ์เป็นสื่อในการแสดงความหมาย สื่อสิ่งพิมพ์มีหลายชนิด ได้แก่ เอกสาร หนังสือเรียน หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร บันทึกรายงาน ฯลฯ

2. สื่อเทคโนโลยี หมายถึง สื่อการเรียนรู้ที่ผลิตขึ้นใช้ควบคู่กับเครื่องมือ โสตทัศนวัสดุ หรือเครื่องมือที่เป็น เทคโนโลยีใหม่ ๆ เช่น แถบบันทึกภาพพร้อมเสียง (วิดีโอเทป) แถบบันทึกเสียง ภาพนิ่ง สื่อคอมพิวเตอร์ช่วยสอน นอกจากนี้สื่อเทคโนโลยี ยังหมายรวมถึงกระบวนการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการเรียนรู้ เช่น การใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อการเรียนรู้ การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม เป็นต้น

3. สื่ออื่น ๆ นอกเหนือจากสื่อ 2 ประเภทที่กล่าวไปแล้ว ยังมีสื่ออื่น ๆ ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อเทคโนโลยี สื่อที่กล่าวนี้ได้แก่

3.1 บุคคล หมายถึง บุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญในสาขาต่าง ๆ ซึ่งสามารถถ่ายทอด สาระความรู้ แนวคิดและ ประสบการณ์ไปสู่บุคคลอื่น เช่น บุคลากรในห้อง診 แพทย์ ตำรวจ นักธุรกิจ เป็นต้น

3.2 ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งมีอยู่ตามธรรมชาติและสภาพแวดล้อมตัวผู้เรียน เช่น พืชผักผลไม้ ปรากฏการณ์ ห้องปฏิบัติการ เป็นต้น

3.3 กิจกรรม / กระบวนการ หมายถึง กิจกรรมหรือกระบวนการที่ผู้สอนและผู้เรียนกำหนดขึ้นเพื่อสร้างเสริมประสบการณ์การเรียนรู้ ใช้ในการฝึกทักษะซึ่งต้องใช้กระบวนการคิด การปฏิบัติ การเผชิญสถานการณ์และ การประยุกต์ความรู้ของผู้เรียน เช่น บทบาทสมมติ การ

สาริต การจัดนิทรรศการ การทำโครงการ เกม เพลง เป็นต้น

3.4 วัสดุ เครื่องมือและอุปกรณ์ หมายถึง วัสดุที่ประดิษฐ์ขึ้นใช้เพื่อประกอบการเรียนรู้ เช่น หุ่นจำลอง แผนภูมิ แผนที่ ตาราง สถิติ รวมถึงสื่อประเภทเครื่องมือและอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้ในการปฏิบัติงานต่าง ๆ เช่น อุปกรณ์ทดลองวิทยาศาสตร์ เครื่องมือช่าง เป็นต้น

จากประเภทของสื่อการเรียนรู้ข้างต้น สรุปได้ว่า สื่อการเรียนรู้แบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ สื่อที่มีชีวิต ก็ได้แก่ บุคคล และสื่อที่ไม่มีชีวิต ได้แก่ วัสดุต่าง ๆ เทคโนโลยี อาคาร สถานที่ หรือกิจกรรม

การจัดสื่อการเรียนรู้

กรมวิชาการ(2544ฯ:23-24) กล่าวว่า การจัดสื่อการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้ ด้วยตนเอง เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และใช้เวลาอย่างสร้างสรรค์ รวมทั้งมีความยืดหยุ่น สนองความต้องการของผู้เรียน ชุมชน สังคมและประเทศชาติ ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ทุกประเภท รวมทั้งเครือข่ายการเรียนรู้ ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ชุมชนและแหล่งอื่น ๆ สื่อที่จะนำมาใช้เพื่อจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตร จะมีลักษณะ ดังนี้

1. เน้นสื่อเพื่อการค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองทั้งของผู้เรียนและผู้สอน
2. ผู้เรียนและผู้สอนสามารถจัดทำหรือพัฒนาสื่อการเรียนรู้ขึ้นเอง รวมทั้งนำสื่อที่มีอยู่รอบตัวมาใช้ในการเรียนรู้
3. รูปแบบของสื่อการเรียนรู้ควรมีความหลากหลายเพื่อส่งเสริมให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างมีคุณค่า กระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักวิธีการแสวงหาความรู้ เกิดการเรียนรู้อย่างกว้างขวางและต่อเนื่องตลอดเวลา

จากแนวการจัดสื่อการเรียนรู้ข้างต้น สรุปได้ว่า การจัดสื่อการเรียนรู้ หมายถึง การนำเอาสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวผู้เรียนมาใช้เพื่อช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาความรู้ ทักษะ เกิดการเรียนรู้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนรู้

การวัดผลประเมินผล

การวัดผลประเมินผลเป็นขั้นตอนที่ทำให้ทราบถึงความก้าวหน้าของการจัดการเรียนรู้ซึ่งประกอบไปด้วยการวัดผล และ การประเมินผล มีนักการศึกษาได้ให้ความหมายของการวัดผล และความหมายของการประเมินผลไว้หลายทัศนะ ดังนี้

ความหมายของการวัดผล

กังวล เทียนกัณฑ์เทศน์(2540:15) กล่าวว่า การวัดผล หมายถึง การดำเนินการอย่างมีวิธีการเพื่อให้ทราบถึงปริมาณทางด้านคุณภาพของสิ่งของหรือบุคคลและอธิบายได้ในรูปของปริมาณ โดยใช้วิธีการที่เหมาะสมกับสิ่งที่จะวัดและตามวัตถุประสงค์ของการวัด

วัฒนาพร ระจับทุกซ์ (2542:124) กล่าวว่า การวัดผล หมายถึง การตรวจสอบพฤติกรรมทางด้านความรู้ ทักษะ เจตคติ โดยใช้เครื่องมือทดสอบเพื่อให้ได้ผลตามจุดประสงค์ของการเรียนรู้

เสนอ ภิรมจิตรม่อง (2542:1) กล่าวว่า การวัดผล หมายถึง การกำหนดตัวเลขแทนสิ่งที่ต้องการวัดแทนปริมาณสิ่งที่ต้องการวัดด้วยเครื่องมือ และมาตรวัดที่เหมาะสม

อำนาจ เลิศขันธ์ (2542:7) กล่าวว่า การวัดผล หมายถึง กระบวนการที่มีมาตรฐานจะต้องมีเครื่องมือวัดเป็นการกำหนดคุณลักษณะของสิ่งที่จะวัดและผลที่ได้จะได้นำเป็นตัวเลข

บุญชม ศรีสะอาด (2543:21) กล่าวว่า การวัดผล หมายถึง การกำหนดตัวเลขแทนคุณลักษณะ

สมบูรณ์ ชิตพงศ์ (2543:485) กล่าวว่า การวัดผล หมายถึง การกำหนดสิ่งที่มีความหมายแทนคุณลักษณะ คุณภาพของสิ่งที่ต้องการวัด

จากความหมายของการวัดผลข้างต้น สรุปได้ว่า การวัดผล หมายถึง การกำหนดตัวเลข หรือ สัญลักษณ์แทนสิ่งที่ต้องการจะวัด โดยการใช้เทคนิควิธีการ ซึ่งก็คือ เครื่องมือ เพื่อให้ได้มาซึ่งผลของการวัดซึ่งข้อมูลของวัด

ความหมายของการประเมินผล

กังวล เทียนกัณฑ์เทศน์ (2540:16) กล่าวว่า การประเมินผล หมายถึง การตัดสินใจหรือลงความคิดเห็น โดยใช้หลักฐานหรือร่องรอย

วัฒนาพร ระจับทุกซ์ (2542:124) กล่าวว่า การประเมินผล หมายถึง การตัดสินคุณภาพของผู้เรียนกับเกณฑ์ที่วางไว้

เสนอ ภิรมจิตรม่อง (2542:2) กล่าวว่า การประเมินผล หมายถึง กระบวนการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับจุดประสงค์มาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่วางไว้ เพื่อตัดสินคุณค่าของสิ่งที่จะประเมิน

สมบูรณ์ ชิตพงศ์ (2543:486) กล่าวว่า การประเมินผล หมายถึง การนำสิ่งที่ได้มาตัดสินค่าโดยนำเกณฑ์มาเกี่ยวข้อง

จากความหมายของการประเมินผลข้างต้น สรุปได้ว่า การประเมินผล หมายถึง การตัดสินคุณค่าของสิ่งที่จะประเมิน โดยการเทียบกับเกณฑ์เพื่อตัดสินคุณค่า ดังนั้นการวัดผลประเมินผลจึง หมายถึง การกำหนดตัวเลข หรือ สัญลักษณ์แทนสิ่งที่ต้องการจะวัดโดยการใช้เทคนิควิธีการ ซึ่งก็คือ เครื่องมือ เพื่อให้ได้มาซึ่งผลของการวัดซึ่งข้อมูลของวัดและตัดสินคุณค่าของสิ่งที่วัดนั้น โดยการเทียบกับเกณฑ์

การวัดผลประเมินผล

การวัดผลประเมินผลการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ให้ผู้สอนใช้พัฒนาคุณภาพผู้เรียน เพราะจะช่วยให้ได้ข้อมูลสารสนเทศที่แสดงพัฒนาการ ความก้าวหน้า และความสำเร็จทางการเรียนของผู้เรียน รวมทั้งข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนา และเรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพ(หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2544 ,2545:17-18)

สถานศึกษาในฐานะผู้รับผิดชอบจัดการศึกษา จะต้องจัดทำหลักเกณฑ์ และแนวปฏิบัติในการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ของสถานศึกษา เพื่อให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายถือปฏิบัติร่วมกัน และเป็นไปในมาตรฐานเดียวกัน สถานศึกษาต้องมีผลการเรียนรู้ของผู้เรียนจากการวัดและประเมินทั้งในระดับชั้นเรียน ระดับสถานศึกษา ระดับเขตพื้นที่การศึกษา และระดับชาติ ตลอดจนการประเมินภายนอก เพื่อใช้เป็นข้อมูลสร้างความมั่นใจเกี่ยวกับคุณภาพของผู้เรียนแก่ผู้เกี่ยวข้องทั้งภายในและนอกสถานศึกษา

การวัดผลประเมินผลระดับชั้นเรียน มีจุดหมายสำคัญของการประเมินระดับชั้นเรียนคือ มุ่งหาคำตอบว่าผู้เรียนมีความก้าวหน้าทั้งด้านความรู้ ทักษะกระบวนการคุณธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์ อันเป็นผลเนื่องจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้หรือไม่เพียงใด ดังนั้น การวัดผลประเมินจึงต้องใช้วิธีการที่หลากหลาย เน้นการปฏิบัติให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสาระการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนและสามารถดำเนินการอย่างต่อเนื่องควบคู่ไปในกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยประเมินความประพฤติ พฤติกรรม การเรียน การร่วมกิจกรรม และผลงานจากโครงการหรือแฟ้มสะสมผลงาน ผู้ใช้ผลการประเมินในระดับชั้นเรียนที่สำคัญ คือตัวผู้เรียน ผู้สอนและพ่อแม่ ผู้ปกครอง จำเป็นต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย วิธีการ และค้นหาข้อมูลเกณฑ์ต่าง ๆ ที่จะทำให้สะท้อนให้เห็นภาพสัมฤทธิ์ผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้เรียนจะทราบระดับความก้าวหน้า ความสำเร็จของตน ครู ผู้สอนจะเข้าใจความต้องการของผู้เรียนแต่ละคน แต่ละกลุ่มสามารถให้ระดับคะแนนหรือจัดกลุ่มผู้เรียน รวมทั้งประเมินผลการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของตนเองได้ ขณะที่พ่อแม่ ผู้ปกครอง จะได้ทราบระดับความสำเร็จของผู้เรียน สถานศึกษาเป็นผู้กำหนดหลักเกณฑ์การประเมิน โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการสถานศึกษา

การประเมินผลระดับสถานศึกษา เป็นการประเมินเพื่อตรวจสอบความก้าวหน้าด้านการเรียนรู้เป็นรายชั้นปี และช่วงชั้นสถานศึกษานำข้อมูลที่ได้นี้ไปใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุง พัฒนาการเรียนการสอนและคุณภาพของผู้เรียนให้เป็นไปตามมาตรฐานการเรียนรู้ รวมทั้งนำผลการประเมินรายช่วงชั้นไปพิจารณาตัดสินการเลื่อนช่วงชั้น กรณีผู้เรียนไม่ผ่านมาตรฐานการเรียนรู้ของกลุ่มสาระต่าง ๆ สถานศึกษาต้องจัดให้มีการเรียนการสอนซ่อมเสริม และจัดให้มีการประเมินผลการเรียนรู้ด้วย

การประเมินคุณภาพระดับชาติ สถานศึกษาต้องจัดให้ผู้เรียนทุกคนที่เรียนในปีสุดท้ายของแต่ละช่วงชั้น ได้แก่ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ เข้ารับการประเมินคุณภาพระดับชาติ ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่สำคัญ ได้แก่ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ภาษาอังกฤษ และกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ ตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดต่อไป ข้อมูลที่ได้จากการประเมินจะนำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน และคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษาแต่ละแห่ง

จากแนวการวัดผลประเมินผลตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2544 สรุปได้ว่าการวัดผลประเมินผล หมายถึง การตัดสินคุณภาพของนักเรียนตามเกณฑ์ ที่กำหนดไว้ เพื่อประเมินความรู้ ทักษะ และเจตคติ โดยใช้เครื่องมือและเกณฑ์การวัดที่หลากหลาย เหมาะสมกับนักเรียน เน้นการประเมินเพื่อพัฒนาตามสภาพจริง เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ตามที่หลักสูตรกำหนด โดยพิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ การร่วมกิจกรรม การทดสอบตามความเหมาะสม

บทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา

ความหมายของบทบาท

งามพิศ สัตย์สงวน (2538 :101) กล่าวว่า บทบาท หมายถึง พฤติกรรมที่คาดหวัง สำหรับผู้ที่อยู่ในสถานภาพต่าง ๆ ว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไร เป็นบทบาทที่คาดหวังโดยกลุ่มคนหรือสังคมเพื่อทำให้คู่สัมพันธ์มีการกระทำระหว่างกันทางสังคมได้ รวมทั้งสามารถคาดการณ์พฤติกรรมที่จะเกิดขึ้น

บทบาท หมายถึง การทำหน้าที่หรือพฤติกรรมที่สังคมกำหนดและคาดหวังให้บุคคลกระทำ(ราชบัณฑิตยสถาน,2542 :315)

สุพัตรา สุภาพ (2540:30) กล่าวว่า บทบาท หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่ ตาม สิทธิ และหน้าที่ของบุคคลในสถานภาพหรือตำแหน่งนั้น

จากความหมายของบทบาทที่ได้กล่าวมาแล้ว สรุปได้ ว่า บทบาท หมายถึง การ กระทำหน้าที่ที่กำหนดตามสถานภาพสังคมกำหนด และคาดหวังให้บุคคลผู้ซึ่งได้รับความไว้วางใจ ได้รับผิดชอบที่จะต้องกระทำ

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 12 กำหนดว่านอกเหนือจากรัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแล้ว ให้บุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น มีสิทธิในการจัดการศึกษา ขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง ทั้งนี้ เพื่อให้ส่วนต่างๆของสังคมได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ทำให้การจัดการศึกษา มีความยืดหยุ่นหลายหลายตอบสนองต่อ ผู้เรียน ได้อย่างกว้างขวาง

การจัดการศึกษาของไทยในปัจจุบันเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาร่วมกับสถานศึกษาทำให้บทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาจะต้องเปลี่ยนแปลงไป ดังนี้(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542:30-51)

1. บทบาทผู้สอน คือ การถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ร่วมสอนภูมิปัญญาท้องถิ่น องค์ความรู้ที่เป็นอัตลักษณ์ ทำให้การถ่ายทอดความรู้ให้แก่แก่นักเรียนนั้น นอกจากจะเป็นหน้าที่ของบุคลากรครูในสถานศึกษาแล้วยังมีความร่วมมือของบุคลากรที่มีในชุมชนร่วมกันถ่ายทอด ประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ ให้แก่นักเรียน โดยสถานศึกษาได้ทำการแต่งตั้งให้บุคลากรซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในสถานศึกษา

2. บทบาทของการบริหารจัดการในโรงเรียน บทบาทด้านนี้จะเห็นได้ว่ามีกฎหมายมารองรับชัดเจน ก็โดยการแต่งตั้งคณะกรรมการสถานศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการศึกษาของสถานศึกษา

บทบาทของชุมชน

1. การกำหนดทิศทางและเป้าหมายของสถานศึกษา
2. การสนับสนุนภารกิจหลักของสถานศึกษา เช่น การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
3. การร่วมคิดและร่วมศึกษาเกี่ยวกับปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน รวมทั้งความต้องการของชุมชน

4. การร่วมวางแผนโครงการ ร่วมปฏิบัติและดำเนินการตามโครงการ ร่วมแก้ปัญหาหรือสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน

5. การร่วมคิดคมประเมินผลและปรับปรุงโครงการกิจกรรม

6. การให้บริการด้านทรัพยากรบุคคล เงิน วัสดุ และอื่น ๆ แก่สถานศึกษา บทบาทของ พ่อแม่ ผู้ปกครอง

1. การวางแผนการศึกษา ต้องมีส่วนในการวางแผนการจัดการศึกษา ระหว่างครูกับผู้ปกครอง และผู้ปกครองกับครู

2. การพัฒนาโรงเรียน ผู้ปกครองเข้ามาเป็นคณะกรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียน เช่น ด้านสิ่งแวดล้อม อาคารสถานที่

3. การพัฒนาหลักสูตร กำหนดแนวทางเพื่อให้หลักสูตรตรงกับความต้องการมากที่สุด

4. การเรียนการสอน การให้ความเอาใจใส่ในตัวผู้เรียนในการเสริมความรู้เฉพาะทางให้กับผู้เรียนเพราะเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดผู้เรียนมากที่สุดและเข้าใจผู้เรียนมากที่สุด

5. การประเมินผล ร่วมกันประเมินผลกับทาง โรงเรียนเพื่อให้ได้ข้อมูลย้อนกลับที่สามารถนำมาพัฒนาปรับปรุงการเรียนรู้ของผู้เรียน

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า บทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา หมายถึง ภาระหน้าที่ของบุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ในการมีส่วนร่วมกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน สามารถปฏิบัติหน้าที่ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน

วิธีการวิจัยชาติพันธุ์วรรณา (Ethnographic Research หรือ Ethnography) EFR

เทคนิคการวิจัยชาติพันธุ์วรรณา (Ethnographic Research หรือ Ethnography) EFR ผู้พัฒนาเทคนิคการวิจัยอนาคตแบบ EFR คือ ศาสตราจารย์ ดร. โรเบิร์ต บี เท็กซ์เตอร์ (Robert B. Textor) แห่งมหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด สหรัฐอเมริกา เป็นเทคนิคที่พัฒนามาจากระเบียบวิธีวิจัยทางมานุษยวิทยาที่เรียกว่า การวิจัยชาติพันธุ์วรรณา (Ethnographic Research หรือ Ethnography) EFR เป็นเทคนิคการวิจัยที่พยายามจะดึงเอาอนาคตภาพและค่านิยมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มประชากรที่ศึกษา โดยการสัมภาษณ์ที่มีลักษณะเฉพาะกล่าวคือ เป็นการสัมภาษณ์แบบเปิดและไม่ชี้นำ (Non-directive, open-ended) โดยผู้วิจัยอาจมีหัวข้อหรือประเด็นที่เตรียมไว้ประกอบเพื่อกันลิม แต่จะไม่มีลักษณะของการถามแบบ

ชั้นนำ หลักการสัมภาษณ์แบบการวิจัยชาติพันธุ์วรรณา (Ethnographic Research หรือ Ethnography) EFR นี้ถือว่าผู้ให้สัมภาษณ์เป็นผู้ควบคุมการสัมภาษณ์และมีอิสระในการให้สัมภาษณ์อย่างเต็มที่ ลักษณะของสัมภาษณ์ที่เด่นและแตกต่างไปจากการสัมภาษณ์แบบอื่น คือ จะมีการแบ่งช่วงการสัมภาษณ์ออกเป็นช่วง ๆ โดยอาจจะแบ่งตามหัวข้อที่สัมภาษณ์หรือตามช่วงเวลาที่เหมาะสม เช่น ทุก ๆ ประมาณ 10 นาที ผู้สัมภาษณ์จะทำการสรุปการสัมภาษณ์จากบันทึกที่จดไว้หรือจากเทปบันทึกเสียงให้ผู้สัมภาษณ์ฟัง และขอให้ผู้ให้สัมภาษณ์ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและแก้ไขคำสัมภาษณ์ได้ กระบวนการเช่นนี้เรียกว่าเทคนิคการสรุปสะสม (Cumulative Summarization Technique) โดยจะทำเช่นนี้จนจบการสัมภาษณ์เพื่อที่จะช่วยให้ผู้วิจัยมีความเชื่อมั่นเพิ่มขึ้นว่า ข้อมูลที่ได้นั้นมีควม น่าเชื่อถือ คือมีทั้งความตรง (Validity) และความเที่ยง (Reliability) ของข้อมูลเพิ่มขึ้น โดยปกติการสัมภาษณ์แบบการวิจัยชาติพันธุ์วรรณา (Ethnographic Research หรือ Ethnography) EFR นี้จะ ประกอบด้วยอนาคตภาพที่เป็นทางเลือก (Alternative) 3 ภาพและเรียงลำดับกันไป คือ อนาคตภาพ ทางดี (Optimistic-Realistic Scenario) อนาคตภาพทางไม่ดี (Pessimistic-Realistic Scenario) และ อนาคตภาพที่น่าจะเป็นไปได้มากที่สุด (Most-Probable Scenario) อนาคตภาพทั้ง 3 ภาพนี้ จะ ประกอบไปด้วยแนวโน้มในอนาคตที่ผู้ให้สัมภาษณ์คาดว่ามีโอกาสเกิดขึ้น ด้วยเหตุนี้จึงมีการใช้คำว่า Realistic กำกับไว้ทั้งในอนาคตภาพทางดีและอนาคตภาพทางร้าย เมื่อสัมภาษณ์ครบทั้ง 3 ภาพ ตามขั้นตอนเสร็จแล้ว ผู้สัมภาษณ์อาจจะสรุปการสัมภาษณ์ให้ผู้ให้สัมภาษณ์ฟังทั้งหมดอีกครั้งหนึ่ง และขอให้ผู้สัมภาษณ์ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแก้ไข และ/หรือเพิ่มเติมคำสัมภาษณ์อีก หรืออาจจะนำ ผลการสัมภาษณ์ที่จดบันทึกไว้หรืออัดเทปไว้กลับไปเรียบเรียงใหม่ แล้วส่งผลการสัมภาษณ์ที่เรียบ เรียงแล้ว (Protocol) ไปให้ผู้ให้สัมภาษณ์อ่าน และตรวจแก้ไขเป็นการส่วนตัวก็ได้ หลังจากนั้นจึง นำผลการสัมภาษณ์มาทำการวิเคราะห์เพื่อจะหาฉันทามติระหว่างกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ แล้วนำ แนวโน้มที่มี ฉันทามติมาเขียนเป็นอนาคตภาพ ซึ่งเป็นผลการวิจัย (จุฬพล พูลภัทรชีวิน, 2540:260-265)

วิธีการของการวิจัยชาติพันธุ์วรรณา (Ethnographic Research หรือ Ethnography) EFR คือการสัมภาษณ์เป้าหมายสำคัญของการสัมภาษณ์ คือการให้ผู้ถูกสัมภาษณ์สร้างภาพใน อนาคต ซึ่งจะสนับสนุนข้อสรุปจากแนวการมองที่บุคคลเหล่านั้นมีส่วนร่วม หรือเน้นการสร้าง จิตสำนึกของผู้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับสังคมในอนาคตของเขาซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ (พันธุ์สุรย์ ลดาวัลย์, 2524:150 – 159)

การเลือกช่วงเวลาสำหรับการวิจัย อาจแบ่งได้เป็น 3 ช่วงเวลา จะเลือกช่วงใด ก็ขึ้นอยู่กับเป้าหมายของการวิจัยในครั้งนั้น ช่วงเวลาประกอบด้วย 5 – 10 ปี เรียกว่าอนาคตระยะสั้น (Short Range Forecasting) เป็นระยะการมองอนาคตใกล้ตัว ส่วนใหญ่จะเกี่ยวเนื่องกับปัญหา

ปัจจุบัน ช่วงที่สอง 10 – 20 ปี เรียกว่า อนาคตระยะกลาง (Middle Range Forecasting) เป็นช่วงที่นิยมทำการวิจัยเชิงอนาคตมากที่สุด เพราะสามารถนำผลการศึกษาไปวางแผนในการปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ได้ สามารถมองเห็นการเปลี่ยนแปลงนั้น ๆ ได้ชัดเจนอย่างน้อย 1 ช่วงของอายุคน ช่วงที่สาม มากกว่า 20 ปี เรียกว่าอนาคตระยะยาว (Long Range Forecasting) การศึกษาวิจัยระยะนี้ ผลที่ได้อาจขาดแรงจูงใจ เนื่องจากเป็นระยะที่ยาวมากไป ไกลตัวมาก แม้ว่าเหตุการณ์นั้นอาจจะเกิดขึ้นจริงก็ได้ (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2546:26)

การศึกษาแนวโน้มในอนาคตเกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียนตามทัศนะของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา นราธิวาสเขต (พ.ศ. 2555– 2560) เป็นการศึกษาแนวโน้มในอนาคตระยะเวลา 5 ปีซึ่งเป็นอนาคตระยะสั้น (Short Range Forecasting) สืบเนื่องจากปัญหาความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนใต้

หลักและแนวทางในการสัมภาษณ์

1. การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและความไว้วางใจระหว่างผู้สัมภาษณ์กับผู้ให้สัมภาษณ์
2. การกระตุ้นให้ผู้ให้สัมภาษณ์เป็นอิสระจากสภาพที่ถูกป้องกันหรือจำกัดจากการพิจารณาตัดสินเรื่องใด ๆ โดยการมองในช่วงระยะเวลาอันสั้นทำให้ขาดความ รอบคอบ รัดกุม พยายามกระตุ้นให้ผู้ให้สัมภาษณ์ตระหนักถึงปัญหาและมุ่งมอง หรือพิจารณาวางแผนเรื่องต่างๆ ในระยะที่ยาวมากกว่า
3. การพยายามให้ผู้ให้สัมภาษณ์แสดงความคิดเห็นออกมาอย่างเสรี โดยไม่มีความกลัว หรือลำบากใจใด ๆ พยายามชักจูงให้ผู้ให้สัมภาษณ์สร้างภาพอนาคตโดยย่อในสิ่งที่ผู้ให้สัมภาษณ์เห็นว่ามีความสำคัญ
4. การไม่ทำให้ผู้ให้สัมภาษณ์สร้างมโนภาพในทางเพื่อฝัน
5. ผู้สัมภาษณ์จะต้องมีศิลป์ในการซักถามที่ทำให้ผู้ให้สัมภาษณ์นำเอาความรู้ การรับรู้ การสังสมทางวัฒนธรรมและการสัมผัสกับปรากฏการณ์ที่ตัวเองประสบอยู่ออกมาเป็นฐานในการวิเคราะห์และสร้างภาพในอนาคตให้เป็นระบบในขอบเขตของความเป็นไปได้
6. การสร้างปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ระหว่างผู้สัมภาษณ์กับผู้ให้สัมภาษณ์ ซึ่งแตกต่างจากการสัมภาษณ์ตามแบบอื่น ๆ จะเปิด โอกาสให้ผู้ให้สัมภาษณ์ได้ตรวจสอบแก้ไขคำให้สัมภาษณ์ของตนตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นในระหว่างการบันทึกการสัมภาษณ์โดยเครื่องอัดเสียง หรือโดยการส่งบันทึกการสัมภาษณ์ไปให้ตรวจแก้ไขการสัมภาษณ์แล้ว
7. การสร้างบรรยากาศที่เหมาะสมให้เกิดขึ้นกับการสัมภาษณ์ตามแบบนี้ โดยทำให้ผู้ให้สัมภาษณ์ตระหนักว่า ตัวผู้ให้สัมภาษณ์เองนั้นเป็นผู้รับผิดชอบในการสัมภาษณ์ความ

รับผิดชอบจะเกิดขึ้นได้จากการติดต่อปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลทั้งสอง ซึ่งถ้าเป็นไปได้จะทำให้ได้รับความร่วมมืออย่างจริงจังและส่งผลให้การสัมภาษณ์นั้นมีคุณค่ามากยิ่งขึ้น

หัวข้อในการซักถาม

การสัมภาษณ์ตามแบบการวิจัยชาติพันธุ์วรรณา (Ethnographic Research หรือ Ethnography) EFR เป็นการถามแบบเปิดและไม่ชี้นำคั้งนั้นเพื่อให้คำตอบครอบคลุม ถึงประเด็นสำคัญต่าง ๆ ในเรื่องที่คุณต้องการทราบ จึงจำเป็นต้องวางโครงสร้างกรอบกว้าง ๆ ไว้วิธีที่นิยมใช้ คือ การกำหนดหัวข้อในการซักถามว่าควรจะมีอะไร หรือ ครอบคลุมในเรื่องอะไรบ้าง เกี่ยวกับการสัมภาษณ์ในการวิจัยตามแนว อี เอฟ อาร์ นี้ จุมพล พุทธิพรชวิน (2540 : 263- 264) ได้เสนอขั้นตอนไว้ดังนี้

1. แบ่งช่วงการสัมภาษณ์เป็นช่วง ๆ ตามหัวข้อที่สัมภาษณ์ หรือช่วงเวลาที่เหมาะสม เช่นทุก ๆ ประมาณ 10 นาที
 2. ทำการสัมภาษณ์ ซึ่งประกอบด้วยอนาคตภาพที่เป็นทางเลือก 3 ภาพ เรียงตามลำดับกันไป คืออนาคตภาพดี (Optimistic Realistic Scenario) อนาคตภาพทางไม่ดี (Pessimistic – Realistic Scenario) และอนาคตภาพที่น่าจะเป็นไปได้มากที่สุด (Most – Probable Scenario) อนาคตภาพทั้งสามนี้จะประกอบไปด้วยอนาคตที่ผู้ให้สัมภาษณ์คาดว่ามีโอกาสเกิดขึ้นจึงใช้คำว่า Realistic กำกับไว้ทั้งในอนาคตทางดีและทางไม่ดี
 3. ผู้สัมภาษณ์จะทำการสรุปการสัมภาษณ์จากบันทึกที่จดไว้หรือเทปบันทึกเสียงให้ผู้ให้สัมภาษณ์ฟังและขอให้ผู้ให้สัมภาษณ์ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและแก้ไขคำสัมภาษณ์ได้ กระบวนการนี้เรียกว่าเทคนิคการสรุปสะสม (Cumulative Summarization) ดำเนินการเช่นนี้ จนจบการสัมภาษณ์ เพื่อให้ผู้วิจัยมีความเชื่อมั่นเพิ่มขึ้นว่า ข้อมูลที่ได้มีความน่าเชื่อถือ คือมีทั้งความจริง (Validity) และความเที่ยง (Reliability)
 4. นำผลจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างมาทำการวิเคราะห์ เพื่อหาฉันทมติระหว่างกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์
 5. นำแนวโน้มที่มีฉันทมติ เขียนเป็นอนาคตภาพ ซึ่งเป็นผลของการวิจัย การสรุปข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์
- การสรุปข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ประกอบด้วยขั้นตอนใหญ่ ๆ 4 ขั้นตอน คือการบรรยายสรุป การวิเคราะห์ การตีความ และการวินิจฉัย ซึ่งแต่ละขั้นตอนมีรายละเอียดดังนี้ (พันธุ์สุรย์ ลดาวัลย์, 2527 : 46-50)
1. การบรรยายสรุป คือการจำแนก แจกแจงแนวความคิดที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน หรือเป็นความเห็นร่วมกันของผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ หรือทั้งหมดในแต่ละหัวข้อของการ

สัมภาษณ์ จุดประสงค์ของการบรรยายสรุปคือ การแยกแยะความคล้ายคลึงของแนวความคิดที่ปรากฏอยู่ในเนื้อหารายงานการสัมภาษณ์ โดยไม่มีการแต่งเติม ในขั้นตอนนี้ รายละเอียดปลีกย่อยที่ไม่สำคัญจะละไว้ การตัดสินใจว่าสิ่งไหนสำคัญ หรือไม่สำคัญต้องอยู่ในดุลยพินิจของผู้ตัดสินใจ โดยการบรรยายสรุปเป็นร่างก่อนซึ่งประกอบด้วย ภาพในอนาคตทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ภาพในอนาคตในทางที่ดี ภาพในอนาคตในทางที่ไม่ดี และภาพในอนาคตในทางที่น่าจะเป็นไปได้มากที่สุด

2. การวิเคราะห์ หมายถึงการค้นหา และการตรวจสอบคำอธิบายสำหรับกรณีที่มีบางแนวความคิดเบี่ยงเบนหรือขัดแย้งกับแนวความคิดของคนส่วนใหญ่ การวิเคราะห์จะพยายามให้คำอธิบายว่า ทำไมบางหัวข้อ หรือบางเรื่องจึงหลักร่วมกัน หรือหารูปแบบไม่ได้แนวความคิด เช่นนี้มักเป็นแนวความคิดส่วนน้อย หรือแนวความคิดที่ผู้ให้สัมภาษณ์เพียงไม่กี่คนกล่าวถึง

3. การตีความ หมายถึงการหาความสัมพันธ์ของแนวความคิดที่ปรากฏอยู่ในรายงานการสัมภาษณ์ การตีความจะเกี่ยวข้องกับสิ่งที่ได้ปรากฏขึ้นเป็นรูปแบบ และพยายามให้คำอธิบายเกี่ยวกับรูปแบบที่ปรากฏขึ้น ในลักษณะที่สัมพันธ์กับสิ่งที่เรารับรู้ หรือสิ่งที่เราเชื่อว่าเป็นจริงในระบบสังคมวัฒนธรรมปัจจุบัน ดังนั้นการตีความจึงไม่ได้จำกัดขอบเขตตนเองอยู่ในเนื้อหาของรายงานการสัมภาษณ์เท่านั้น แต่ยังขยายกว้างไกลออกไปเพื่อหาความรู้ภายนอกมาอธิบายให้เนื้อหาของรายงาน การสัมภาษณ์มีความหมายที่ชัดเจน สมบูรณ์ขึ้น

4. การวินิจฉัย หมายถึงการแสวงหาแนวทางที่นำไปสู่การแก้ปัญหา การป้องกันอันตรายและการขัดแย้งที่พบอยู่ในรายงานการสัมภาษณ์ ในขั้นการตีความผู้วิจัยพยายามให้ความอธิบายรูปแบบที่ปรากฏขึ้นในรายงานการสัมภาษณ์ โดยให้ความสัมพันธ์กับระบบสังคมวัฒนธรรมปัจจุบัน และบ่อยครั้งที่เรานำเรื่องศึกษาที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลง ของระบบนั้นเมื่อใดที่เน้นศึกษาของการเปลี่ยนแปลง แสดงว่ากำลังก้าวไปในขอบเขตของการวินิจฉัย การวินิจฉัยบางครั้งอาจจะกล่าวถึงโอกาสความน่าจะเป็นไปได้ของการเปลี่ยนแปลงอย่างกว้างๆ และบางครั้งอาจกล่าวถึงรายละเอียดอย่างเฉพาะเจาะจงเกี่ยวกับการกำหนดแนวทางหรือการเตรียมการแก้ไขผลร้ายจากการเปลี่ยนแปลงนั้น อย่างไรก็ตามผู้วิจัยควรพยายาม หลีกเลี่ยงการวินิจฉัยในลักษณะเฉพาะเจาะจง เพื่อให้ผู้ให้สัมภาษณ์หรือผู้อ่านเป็นผู้วินิจฉัยในลักษณะดังกล่าวเอง

สรุป การวิจัยชาติพันธุ์วรรณา (Ethnographic Research หรือ Ethnography) EFR เป็นแนวทางหนึ่งในการวิจัยเชิงอนาคตซึ่งพัฒนามาจากการวิจัยทางมนุษยวิทยาที่เรียกว่าชาติพันธุ์วรรณา โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเปิดและไม่ชี้นำที่แตกต่างไปจากการสัมภาษณ์โดยทั่วไป คือการให้ผู้ให้สัมภาษณ์สร้างภาพอนาคต 3 ภาพ คือภาพอนาคตในทางที่ดี ภาพอนาคตในทางที่ไม่ดี และภาพอนาคตที่เป็นไปได้มากที่สุดและเป็นการสัมภาษณ์ที่ผู้สัมภาษณ์และผู้ให้สัมภาษณ์มีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน โดยเปิดโอกาสให้ผู้ให้สัมภาษณ์ได้ตรวจสอบแก้ไขคำให้สัมภาษณ์ของตนตลอดเวลาไม่

ว่าจะเป็นในระหว่างการบันทึกการสัมภาษณ์โดยเครื่องอัดเสียงหรือ โดยการส่งบันทึกการสัมภาษณ์ให้ตรวจสอบ แก้ไข

การสรุปข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือการบรรยายสรุป การวิเคราะห์ การตีความ และการวินิจฉัย การบรรยายสรุปเป็นการจำแนกแจกแจงแนวความคิดที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน หรือเป็นความเห็นร่วมกันของผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งหมดในแต่ละหัวข้อของการสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ เป็นการค้นหาและตรวจสอบคำอธิบายกรณีที่มีแนวความคิดที่เบี่ยงเบนไปหรือขัดแย้งกับแนวความคิดของคนกลุ่มใหญ่ การตีความเป็นการหาความสัมพันธ์ของแนวความคิดที่ปรากฏในรายงานการสัมภาษณ์กับระบบสังคมปัจจุบัน การวินิจฉัย เป็นการแสวงหาแนวทางที่นำไปสู่การแก้ปัญหา การป้องกันอันตราย และการขัดแย้งที่มีอยู่ในรายงานการสัมภาษณ์

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทองสุข คำธนะ (2539:บทคัดย่อ) ทำการวิจัยเรื่อง ผลของการเรียนการสอนแบบใช้ปัญหาเป็นหลักที่มีต่อความสามารถในการแก้ปัญหาทางการพยาบาลของผู้สูงอายุของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุข ผลการวิจัยพบว่า ความสามารถในการแก้ปัญหาทางการพยาบาลของผู้สูงอายุของนักศึกษาพยาบาล หลังการเรียนการสอนแบบใช้ปัญหาเป็นหลัก สูงกว่าการเรียนการสอนแบบใช้ปัญหาเป็นหลัก ความสามารถในการแก้ปัญหาทางการพยาบาลของผู้สูงอายุของนักศึกษาพยาบาล หลังการเรียนการสอนแบบใช้ปัญหาเป็นหลัก สูงกว่านักศึกษาพยาบาลกลุ่มที่ได้รับการสอนแบบปกติ จากการสอบถามความคิดเห็นของอาจารย์และนักศึกษาพยาบาลเกี่ยวกับการเรียนการสอนแบบใช้ปัญหาเป็นหลัก นักศึกษาพยาบาลรายงานการเรียนการสอนวิธีนี้ทำให้ได้ฝึกการคิดแก้ปัญหาด้วยตนเอง มีทักษะในการเรียนกลุ่มย่อย ได้แสดงความคิดเห็น กล้าพูด กล้าแสดงออก รู้วิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง ตลอดจนมีความเข้าใจเนื้อหาที่เรียนมากกว่าวิธีการสอนแบบปกติ สำหรับอาจารย์พยาบาลนั้นรายงานเกี่ยวกับทักษะการเรียนรู้ในทำนองเดียวกันและเพิ่มเติมว่าการเรียนการสอนแบบใช้ปัญหาเป็นหลักช่วยให้ นักศึกษาพยาบาลมีความกระตือรือร้นและสนใจการเรียนสูง รวมทั้งได้เรียนรู้ในบรรยากาศที่ไม่เคร่งเครียดอีกด้วย

วาสนา แสงงาม (2542:บทคัดย่อ) ศึกษาและวิเคราะห์แนวทางการประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน และกรมสามัญศึกษา เพื่อนำเสนอรูปแบบการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน เขตพื้นที่การศึกษาในจังหวัดปัตตานี ผลการวิจัย พบว่า แนวโน้มรูปแบบการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา

ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานของเขตพื้นที่การศึกษาในจังหวัดปัตตานี จะประกอบด้วยแนวทางในการดำเนินงาน 3 ขั้นตอน คือ การควบคุมคุณภาพการศึกษา การตรวจสอบคุณภาพการศึกษา และการประเมินคุณภาพการศึกษา โดยมีแนวทางในการดำเนินงาน คือ สถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานจะต้องกำหนดมาตรฐานการศึกษา โดยกลุ่มบุคคลที่สถานศึกษาแต่งตั้งขึ้น และมาตรฐานการศึกษาจะต้องสามารถนำมาเป็นกรอบในการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาหรือธรรมนูญโรงเรียน ระบบการบริหารจัดการมี 2 รูปแบบ คือ ยึดมาตรฐานการศึกษาที่กำหนดขึ้นเป็นหลัก และยึดภาระงานของสถานศึกษาเป็นหลัก การตรวจสอบคุณภาพภายในของสถานศึกษามี 2 รูปแบบ คือ การตรวจสอบคุณภาพการศึกษาโดยบุคลากรภายในสถานศึกษาเป็นผู้ประเมินเอง และตรวจสอบโดยบุคคลจากเขตพื้นที่การศึกษาและคณะกรรมการสถานศึกษา และสถานศึกษาจะได้รับการประเมินคุณภาพภายในปีละ 1 ครั้ง โดยจัดทำรายงานผลการดำเนินงานสู่สาธารณชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และจะต้องนำผลการประเมินมาวิเคราะห์เพื่อหาจุดเด่น จุดด้อยและปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

อุณวรรณ มั่นใจ(2544:บทคัดย่อ) ทำการวิจัยเรื่อง การใช้วิธีสอนแบบสองภาษา ในชั้นอนุบาลโรงเรียนศึกษาพิเศษนครปฐม ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการเรียนการสอนแบบสองภาษามีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง คือ มีครูที่มีการได้ยีนและครูหูหนวกสอนร่วมกันในชั้นเดียวกัน ครูสองคนต้องมีความสามารถในด้านภาษาไทยและภาษามือไทยในระดับค่อนข้างดี ใช้ภาษามือไทยสื่อสารในชั้นเรียน วิธีการสอนครูจะทำงานร่วมกันทุกขั้นตอนและแบ่งบทบาทหน้าที่ในชั้นเรียนอย่างชัดเจน เช่น บทบาทด้านการสอนเนื้อหา และการสอนภาษามือ เป็นของครูหูหนวกและการสอนภาษาไทยในด้านการอ่าน พูดและเขียนเป็นของครูที่มีการได้ยีน โดยครูทั้งสองคนทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชั้นเรียนร่วมกัน ปัจจัยที่เอื้อต่อการสอนแบบสองภาษา พบว่า โรงเรียนศึกษาพิเศษนครปฐม มีนโยบายด้านการจัดการเรียนการสอนแบบสองภาษาอย่างชัดเจน และมีโครงการห้องเรียนสาธิตเพื่อเป็นโครงการนำร่องทดลองสอนแบบสองภาษา มีบุคลากรที่มีคุณวุฒิสูงและปริมาณมากพอ มีการจ้างครูหูหนวกเพื่อสอนในโรงเรียนและชั้นเรียนการสอนแบบสองภาษา มีโครงการและกิจกรรมพัฒนาบุคลากรครู ตลอดจนการเตรียมความพร้อมครูและบุคลากรเพื่อการจัดการเรียนแบบสองภาษามีการปรับสภาพแวดล้อมของโรงเรียนและการจัดเรียนให้เหมาะสมกับคนหูหนวก ตลอดจนมีนโยบายให้ใช้ภาษามือสื่อสารในโรงเรียนและชั้นเรียนด้วย ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 1 ของโรงเรียนศึกษาพิเศษนครปฐม จากการประเมินของโรงเรียนอยู่ในระดับที่น่าพอใจและน่าพอใจมาก และจากการวัดความสามารถด้านคำศัพท์ของนักเรียน ผลปรากฏว่าอยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างสูง คือร้อยละ 87.4 รวมทั้งจากการประเมินพัฒนาการของเด็ก ของครู ผู้ปกครอง และบุคลากรที่เกี่ยวข้องพบว่านักเรียนมี

พัฒนาการเป็นที่น่าพอใจเช่นกัน สรุปได้ว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในเกณฑ์น่าพอใจ นอกจากนี้ยังพบว่าบรรยากาศการเรียนในชั้นเรียนสอนแบบสองภาษาดีมาก เด็กส่วนใหญ่มีความสุข สนใจการเรียน มีการโต้ตอบกับครูผู้สอนตลอดเวลา และสามารถอยู่ร่วมในกิจกรรม การเรียนการสอนเป็นระยะเวลานาน และพบว่าวิธีการสอนแบบสองภาษานี้สามารถใช้ได้ในห้องเรียนเด็กทุกหนวทุกชั้นเรียน ถึงแม้ว่าจะเป็นห้องเรียนซึ่งใช้วิธีสอนแบบอื่น ซึ่งได้แก่วิธีการสอนพูดหรือการสอนแบบรวบรวมมาก่อน

วิวัฒน์ ไรยสกุล (2546:บทคัดย่อ) ทำการวิจัยเรื่อง ศึกษาการปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชุมพร ผลการวิจัย พบว่า ครูในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชุมพร มีการดำเนินงานการปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการบริหารจัดการโดยใช้ โรงเรียนเป็นฐาน (SBM) และด้านการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ครูมีการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการประกันคุณภาพภายใน ด้านการปฏิรูปการสอนของครูและด้านการวิจัยเพื่อการพัฒนาการเรียนรู้ ครูมีการดำเนินงานอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนครูที่มีวุฒิการศึกษาต่างกันและที่มีประสบการณ์การสอนต่างกัน มีการดำเนินงานการปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ไม่แตกต่างกัน ส่วนครูที่ปฏิบัติการสอนอยู่ในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกันมีการดำเนินงานการปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในภาพรวมแตกต่างกัน

ยุพิน ทองส่งโสม(2545:บทคัดย่อ) ศึกษาและเปรียบเทียบสภาพการจัดกระบวนการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ของครูในโรงเรียนอาชีวศึกษา เอกชนกลุ่มกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ครูในโรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชนมีการปฏิบัติเกี่ยวกับสภาพการจัดกระบวนการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในภาพรวมอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณารายด้านพบว่าด้านการจัดเนื้อหาสาระการเรียนรู้ ด้านการวัดผลและประเมินผล ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และด้านการจัดบรรยากาศการเรียนรู้ครูมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านสื่อการเรียนรู้ ครูมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง

สุมาลี ม่วงคำ (2545:บทคัดย่อ) ศึกษาและเปรียบเทียบการจัดกระบวนการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ของครู โรงเรียนเอกชนอาชีวศึกษา เขตการศึกษา 1 ผลการวิจัยพบว่า ครูในโรงเรียนเอกชนอาชีวศึกษา เขตการศึกษา 1 มีการปฏิบัติมีการจัดกระบวนการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางเมื่อพิจารณารายด้านพบว่าด้านการจัดเนื้อหาสาระการเรียนรู้ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ครูมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านสื่อการเรียนรู้ ด้านการวัดผลและประเมินผล และด้านการจัดบรรยากาศการเรียนรู้ ครูมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง

กนิษฐา ท่ากระเบา (2546:บทคัดย่อ) ศึกษาสภาพการบริหารจัดการและการประกันคุณภาพภายใน โรงเรียนปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนของ โรงเรียนวัดวังยาง อำเภอเมืองอุดรดิตต์ จังหวัดอุดรดิตต์ ในด้านความเข้าใจของผู้บริหาร โรงเรียน ครู และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน การวางแผน การดำเนินงานตามแผน การบริหารจัดการเพื่อสนับสนุนการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้และการประกันคุณภาพภายใน โดยวิธีการศึกษาเชิงคุณภาพเก็บข้อมูล โดยการพูดคุย สันทนา สัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การศึกษาเอกสารหลักฐานต่าง ๆ ของโรงเรียน รวมทั้งการศึกษาเอกสารวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การวิเคราะห์และตรวจสอบข้อมูลได้กระทำควบคู่ไปกับการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามจากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์แล้วจำแนกจัดหมวดหมู่เชื่อมโยงตีความและสร้างข้อสรุป ผล การวิจัย พบว่า สภาพการดำเนินงานการบริหารจัดการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนด้านความเข้าใจของผู้บริหารสถานศึกษา ครู และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของ โรงเรียนวัดวังยางต่อการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ มีการพัฒนาในทุกระดับมีความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนในแนวทางเดียวกันอย่างยิ่ง ด้านการวางแผนบริหารจัดการตามวงจรคุณภาพPDCA สภาพการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายใน โรงเรียน ได้ดำเนินการอย่างเป็นระบบ

พระครูสังฆรักษ์ ชัยศักดิ์ (2551:บทคัดย่อ) ศึกษาปัญหาการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 ของ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในเขตภาคใต้ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหาร โรงเรียน ครูอาจารย์ประจำ และครูอาจารย์พิเศษของ โรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในเขตภาคใต้ปีการศึกษา2549 จำนวน 132 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ ครอบคลุมภารกิจ 5 ด้าน คือ ด้านการเตรียมความพร้อม ด้านการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการวางแผน ดำเนินการใช้หลักสูตร ด้านการบริหารหลักสูตร และด้านการนิเทศกำกับติดตามประเมินผล

ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในเขตภาคใต้โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง เปรียบเทียบปัญหาการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในเขตภาคใต้ ตามตัวแปรขนาดโรงเรียนปรากฏว่า โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไข ปัญหาการบริหารจัดการหลักสูตรพบว่า ด้านการเตรียมความพร้อม ควรขอความร่วมมือจาก

หน่วยงานและผู้เกี่ยวข้อง เพื่อหาแนวทางในการจัดทำหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพความต้องการของชุมชนและตอบสนองต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนในพื้นที่ได้จริง ด้านการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาควรเพิ่มสาระการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับสถานศึกษา/นักเรียน/ท้องถิ่นและชุมชนในเรื่องของอาชีพเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ ๆ และเพื่อพัฒนาศักยภาพให้สอดคล้องกับเขาวนปัญญาและด้านอารมณ์ของนักเรียนและสามารถนำมาใช้กับชีวิตประจำวันได้ ด้านการวางแผนดำเนินการใช้หลักสูตรโรงเรียนควรปรุงรสระการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนให้สอดคล้องกับสภาพชุมชนและท้องถิ่น ด้านการบริหารหลักสูตร ผู้บริหารต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ยอมรับสภาพที่เป็นจริง คอยประคับประคองให้กำลังใจแก่ผู้ร่วมงาน รวมถึงผู้บริหารต้องเป็นผู้มีความรู้ในด้านการบริหารจัดการเป็นอย่างดี ด้านการนิเทศกำกับ ติดตาม ประเมินผลควรมีการนิเทศ กำกับ ติดตาม ประเมินผล ทุกระดับชั้นการเรียนการสอนในแต่ละสาระการเรียนรู้ พร้อมทั้งแจ้งผลการประเมิน การติดตามผลให้ผู้เกี่ยวข้องได้รับทราบโดยทั่วถึง และนำผลการประเมินมาแก้ไขปัญหาให้สำเร็จลุล่วง

Prince of Songkla University
Pattani Campus